

Merja Korhonen

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan

ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK) -diakoni

Opinnäytetyö, 2018

KOKEMUKSIA RAHAPELIONGELMAISEN AUTTAMISESTA DIAKONIATYÖSSÄ

TIIVISTELMÄ

Merja Korhonen

Kokemuksia rahapeliongelmaisen auttamisesta diakoniatyössä

49 s., 1 liite

Syyskuu, 2018

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK) -diakoni

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia diakoniatyöntekijöillä on rahapeliongelmaisten auttamisesta. Työelämän yhteistyökumppanina toimi Helsingin seurakuntayhtymä. Tavoitteena tutkimukselle oli, että kaikki Helsingin seurakuntayhtymän diakoniatyöntekijät voivat hyödyntää tutkimuksen tietoa omassa työssään rahapeliongelmaisten kanssa. Lisäksi työn yleisenä tavoitteena on lisätä keskustelua rahapeliongelmaista ja sitä kautta vähentää rahapeliongelmaisten stigmaa yhteiskunnassamme.

Tutkimusaineisto pohjautui neljän helsinkiläisen seurakunnan diakoniatyöntekijän haastatteluihin. Teemahaastattelut toteutettiin diakoniatyöntekijöiden omassa seurakunnissa heidän työpaikoillaan. Opinnäytetyössä käytettiin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Aineiston sisällönanalyyssissa haastatteluvastaukset luokiteltiin neljään eri teemaan, joista pyrittiin löytämään yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia.

Haastateltujen mielestä heidän tärkein auttamismenetelmänsä rahapeliongelmaisen kanssa on tämän tukeminen. Tukeminen tapahtuu usein rinnalla kulkeutumisena koko vaikean ajan. Diakoniatyöntekijöille oli kertynyt osaamista myös muista riippuvuuksista kärsivien auttamisesta, mitä he voivat hyödyntää rahapeliongelmaisten kanssa. Näitä olivat muun muassa keskustelutaito ja vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen. Diakoniatyöntekijät toivoivat lyhyitä koulutuksia ja yleisluentoja rahapeliongelmaista, mutta eivät olleet halukkaita tiiviimpään yhteistyöhön muiden rahapeliongelmaisten auttamistahojen kanssa. Diakoniatyöntekijöiden kokemuksien mukaan, heillä ei ole aikaa eikä resursseja panostaa asiaan enempää. Osa haastateltavista arvioi diakoniatyöntekijöiden pystyvän tunnistamaan rahapeliongelman. Toiset haastateltavista epäilivät, että rahapeliongelma saattaa jäädä huomaamatta etenkin silloin, jos asiakas sen itse kieltää tai ei ole sitä valmis myöntämään.

Saatujen haastatteluvastausten mukaan rahapeliongelma koetaan vielä melko marginaalisena ongelmana diakoniatyössä. Tilanne voi kuitenkin muuttua, kun rahapeliongelmaista saadaan lisätietoa ja siitä aletaan keskustella enemmän yleisesti.

Avainsanat: rahapeliongelma, rahapeli-riippuvuus, rahapelihaitta, diakoniatyö, diakoniatyön auttamismenetelmät

ABSTRACT

Merja Korhonen

Experiences on how diaconal workers have helped people with gambling problem

49 pages + 1 appendix

autumn 2018.,

Diaconia University of Applied Sciences.

Degree Programme in Social Services, option in Diaconal Work.

Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to investigate the experiences diaconal workers have on helping people with gambling problems. The study was made in cooperation with the Lutheran Church in Helsinki. The purpose for the study was that all diaconal workers in Helsinki can make use of the study results when meeting people with gambling problems. Also, a more general aim is to make problem gambling a conversation topic in our society and thus lessen the stigma attached to the problem.

The data was collected by interviewing four diaconal workers in Helsinki. The study is qualitative. The data was analysed with content-analysis methods by dividing the data in four thematic categories.

The interviews showed that the most important work method to be used with people with gambling problems is support. By support, the diaconal workers usually mean being available for the time-period when support is needed. The diaconal workers had experience of helping people with other addictions and this experience was of use with problem gambling as well. Examples of this experience are conversational support and bringing up difficult conversation topics. The diaconal workers said that short trainings or lectures about problem gambling are needed but they did not express a need for cooperation with other instances that help people with gambling problems. The diaconal workers said they do not have time or resources to give more input to the matter. Some said that diaconal workers can identify gambling problems whereas others doubted that gambling problems can be left unnoticed if the customer denies it or does not bring it up.

According to this study, problem gambling is a rather marginal issue in diaconal work. However, this may change once problem gambling becomes more common as a topic of discussion in our society.

Key words: problem gambling, gambling addiction, gambling consequences, social work of the church / diaconal work, diaconal work methods

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 RAHAPELIONGELMAN MONET KASVOT	7
2.1 Rahapeliongelma ja sen syntyminen.....	7
2.2 Rahapeli riippuvuus	9
2.3 Rahapelihaitta	10
3 RAHAPELAAMINEN SUOMESSA.....	12
3.1 Katsauksia rahapelaamiseen	12
3.2 Veikkaus Oy:n monopoliasema ja pelatuimmat rahapelit	14
3.3 Rahapelien luokat – pelaaminen onnella ja taidolla.....	16
4 PALVELUJÄRJESTELMÄ PELIONGELMAISEN TUKENA	18
4.1 Palveluohjaus	18
4.2 Palvelut rahapeliongelmaisille	19
5 DIAKONIATYÖ AUTTAMISKANAVANA.....	22
5.1 Diakoniatyöntekijän osaamisalueet ja diakonian auttamismenetelmät	22
5.2 Sielunhoito, taloudellinen ja sosiaalinen auttaminen diakoniatyön auttamismenetelminä	23
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet	26
6.2 Tutkimusmenetelmä	26
6.3 Aineiston keruu ja analysointi	27
6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
7 TUTKIMUSTULOKSET	31
7.1 Rahapeliongelmainen diakoniavastaanotolla	31
7.2 Diakoniatyöntekijän auttamismenetelmien käyttäminen	33
7.3 Tiedon kerääminen ja aiemman osaamisen hyödyntäminen.....	35
7.4 Rahapeliongelman tunnistaminen	37
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	39
LÄHTEET	44
LIITE 1: Haastattelukysymykset.....	50

1 JOHDANTO

Suomalaiset ovat rahapelikansaa. Viimeisimmän Suomalaisten rahapelaaminen -tutkimuksen mukaan 80 % väestöstä oli pelannut ainakin yhtä rahapeliä viimeisen 12 kuukauden aikana. Samanaikaisesti rahapeliongelmiin määrä on lisääntynyt. Peliongelmaisten määrä oli vuoden 2015 tutkimuksen mukaan 15–74-vuotiaista 3,3 %, joka tarkoittaa noin 124 000 henkilöä. Näistä rahapeliriippuvaisia oli 1,3 %. (Salonen & Raisamo 2015, 38.) Liiallinen pelaaminen aiheuttaa erilaisia rahapelihaittoja, jotka kohdistuvat muun muassa talouteen, terveyteen, tunne-elämään ja ihmissuhteisiin. Rahapelihaitat voivat heijastua haitallisesti myös työhön ja opiskeluun. Arvioiden mukaan peliongelmaisten haitalliset vaikutukset ulottuvat pelaajan ympärillä oleviin 5–10 läheiseen. (Pajula 2007, 13.)

Apua rahapeliongelmaan haetaan yleensä vasta silloin, kun pelaamisesta aiheutuvat haitat koetaan ylitseväsemättömiksi. Avun hakemisen voi aktivoida esimerkiksi velkaantuminen tai pelaamisen aiheuttama psyykkinen pahoinvointi, johon liittyy syyllisyys, häpeä ja omanarvontunteen heikkeneminen. Myös muiden ihmisten reagointi pelaamiseen ja erityisesti puolison puuttuminen tilanteeseen vaikuttavat usein päätökseen hakea apua. Apua rahapeliongelmaan haetaan yleensä ensisijaisesti lähellä olevista, tutuista palveluista, kuten A-klinikalta, työterveyshuollosta, seurakunnan palveluista tai sosiaalitoimesta. Rahapeliongelman käsittelyyn on myös kevyempiä tuki- ja neuvontapalveluja, jotka voivat mataltaa kynnystä hakeutua avun piiriin ja lisätä motivaatiota pelaajan muutokseen päästä irti ongelmapelaamisesta. (Itäpuisto & Pajula 2015, 81.)

Tämän opinnäytetyön keskeisenä kysymyksenä on, miten rahapeliongelma näkyy diakoniatyöntekijöiden työssä, sillä seurakunnat ovat yksi rahapeliongelmaisten avun hakemisen paikoista. Taloudellisissa asioissa auttaminen on tuttua diakoniantyöntekijöille 1990-luvun lama-ajasta lähtien, jolloin kirkon katastrofirahastolle (nykyinen Kirkon Diakoniarahasto) tulleiden hakemusten määrä lähes viisinkertaistui. Tällöin avustusten hakemisen syissä korostuivat muun muassa työttömyys, velkaantuminen, sairaudet ja avioerot. 2000-luvulla yleistyivät kulutusluo-

tot ja ylivelkaantuminen, jolloin seurakunnat alkoivat panostaa myös talousneuvontaan, verkostoitumiseen ja yhteistyöhön sosiaalitoimen kanssa velkaantumisen ennaltaehkäisemiseen. (Suomen ev. lut. kirkko.a.)

Opinnäytetyöni työelämän yhteistyökumppanina on Helsingin seurakuntayhtymä ja sieltä diakonian päällikkö Kirsi Rantala. Yhteistyötaho oli kiinnostunut tietämään millaista osaamista ja tietoa diakoniatyöntekijöille oli kehittynyt muista riippuvuuksista kärsivien auttamisesta, joita voitaisiin hyödyntää myös rahapeliongelmaisten auttamisessa. Lisäksi opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, millaisia auttamismenetelmiä diakoniatyöntekijät käyttävät rahapeliongelmaisten kanssa ja millaista apua ja ohjausta he itse toivoisivat saavansa työnsä tueksi sekä sitä miten he arvioivat diakoniatyöntekijöiden pystyvän tunnistamaan rahapeliongelman.

Käytännön tavoitteena opinnäytetyölle on, että yhteistyökumppani Helsingin seurakuntayhtymä jakaa opinnäytetyön diakoniatyöntekijöilleen, jotka voivat hyödyntää sen sisältöä ja tutkimustietoa työssään haluamallaan tavalla rahapeliongelmaisten auttamiseksi. Yleisempänä opinnäytetyöni tavoitteena on lisätä keskustelua rahapeliongelmaista ja vähentää rahapeliongelman takia talousvaikeuksiin joutuneiden stigmaa lähipiirissä ja laajemmin koko yhteiskunnassa. Maria Heiskanen on tehnyt väitöstutkimuksen (2017), joka käsittelee rahapeliongelmaa pelaajan talouden näkökulmasta. Tutkimuksessa todetaan, että rahapeliongelmaa olisi hyvä tarkastella nykyistä enemmän siitä kärsivien talousosaamisen vahvistamisen tai velkaantumisen ehkäisemisen näkökulmasta eikä vain mielenterveysongelmana, minä sitä yleensä pidetään.

2 RAHAPELIONGELMAN MONET KASVOT

2.1 Rahapeliongelma ja sen syntyminen

Rahapeliongelmalle ei löydy yhtä yhteisesti hyväksyttyä määritelmää. Yleensä sitä pidetään rahapeliiriippuvuutta lievempänä tilana. Ongelmapelaamisella voidaan tarkoittaa rahapelien liiallista pelaamista, mikä vaikuttaa kielteisesti muihin elämän alueisiin, kuten psyykkiseen tai fyysiseen terveyteen, suoriutumiseen koulussa tai työelämässä, talouteen tai ihmissuhteisiin. Ei ole tarkasti määriteltävissä, missä kohtaa peliongelma muuttuu peliriippuvuudeksi. Pelaamiseen käytetty rahamäärä ei suoraan määritä ongelmaa. Ne on suhteutettava yksilön tilanteeseen eikä niille ole määrättyjä riskirajoja. (Jaakkola 2008, 505–510.)

Tehokkaiden ehkäisy- ja hoitomenetelmien kehittäminen rahapeliongelmaan edellyttää sen syntymiseen vaikuttavien tekijöiden tuntemista. Tiedot rahapeliongelmiin etiologiasta ovat kuitenkin vielä puutteellisia. Alan tutkimus on vasta käynnistynyt 1990-luvulla ja suurin osa asiaa koskevasta kirjallisuudestakin on julkaistu vasta 2000-luvulla. (Kiiänmaa 2015, 51.)

Peliongelman synty on monimuotoinen prosessi, jossa voidaan tunnistaa eri vaihteita. Ongelman kehittyminen vaihtelee henkilöiden välillä niin ajallisesti kuin vaikutuksiltaan. Siihen vaikuttavat yksilön psykologisten ja biologisten tekijöiden lisäksi sosiaaliset tekijät ja ympäristö kuten pelipalvelujen järjestäminen. (Jaakkola 2008, 504–510.)

Riski rahapeliongelman kehittymiseen näyttäisi olevan muita suurempi henkilöillä, joilla on vaikeuksia elämänhallinnassa. Usein ongelmapelaajilla on myös muita ongelmia, kuten päihde- tai mielenterveysongelmia ja mahdollisesti molemmat. On myös vaikeaa arvioida selittääkö jokin ongelma toista eli seuraavatko esimerkiksi mielenterveysongelmat rahapeliongelmaa vai päinvastoin, tai pelaako ihminen liikaa ollessaan päihtyneenä vai korvatakseen juomisen raittiuden aikana. (Jaakkola 2010, 61–62.) Rahapeliongelma on yleisintä työttömillä, lomautetuilla, työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla ja pitkäaikaissairailta. Nämä ovat

myös niitä, jotka pelaavat eniten useita kertoja viikossa ja kuluttavat rahaa rahapelaamiseen tavallisesti yhden viikon aikana muita useammin. Ongelmapelaajat pelaavat runsaan viidenneksen (23 %) rahapeleihin käytetystä rahasta. (Salonen & Rauramo 2015, 55.)

Välittömiä riskitekijöitä rahapeliongelman syntyyn ovat toiminnalliset ja kognitiiviset tekijät. Näihin voidaan vaikuttaa hoidon ja ennaltaehkäisyyn kautta. Välilliset riskitekijät lisäävät todennäköisyyttä suorien riskien toteutumiseen ja saattavat selittää pelaajan siirtymistä peliongelman alhaisemmalta riskitasolta korkeammalle. Välillisiin riskitekijöihin voidaan vaikuttaa lähinnä pelipalvelujen järjestämiseen, kuten pelien rakenteisiin, saatavuuteen ja pelien sijoitteluun. Mitä helpommin ja lähempänä pelit ovat saatavissa, sitä helpommin niihin syntyy riippuvuus. Myös pelaamisen aloittaminen nuorena on tutkimusten mukaan olennainen riskitekijä rahapeliongelman kehittymisessä. (Jaakkola 2008, 504–510.)

Keskeisenä ja yleisesti hyväksyttynä teoriana rahapeliongelman synnystä pidetään Blaszczynnskyn ja Nowerin luomaa polkumallia (A pathways model). Polkumallissa pelaajat jaetaan kolmeen eri pelaajatyypin sen mukaan miten he ovat ajautuneet ongelmalliseen pelaamiseen. Pelaajatyypit ovat ehdollistuneet, emotionaaliset ja biologisesti alttiit pelaajat. (Blaszczynski & Nower 2002, 1–9.)

Ehdollistuneille pelaajille (behaviorally conditioned) tyypillistä on pelaamisen hallinnan menettäminen ja se, että ehdollistuminen on saattanut tapahtua väärin uskomusten vuoksi tai huonojen valintojen seurauksena. Tälle ryhmälle masennus tai alkoholin käyttö ovat pelaamisen seurausta eikä varsinainen syy. (Blaszczynski & Nower 2002, 487–499.) Erialaisten oireiden esiintyminen tässä ryhmässä on pelaamisen seurausta eivätkä ongelmat ole kaikkein vaikeimpia. Pelaajien taustoilta ei löydy mitään erityisiä psykopatologisia tekijöitä, joilla voitaisiin selittää pelaamista. (Ahonen 2010, 24–28.)

Emotionaalisesti alttiit pelaajat (emotionally disturbed) pyrkivät pakoon tunnetilojaan keskittymällä pelaamiseen. Tunne-elämältään altistuneilla pelaajilla on selkeästi pelaamiselle altistavia tekijöitä, kuten neurobiologisia tai -kemiallisia häiriöitä, jotka ilmenevät impulssikontrollin pettämisenä. Myös lapsuuden traumat ja

peliongelma jo lapsuuden kodissa sekä tietynlainen persoonallisuuden rakenne voivat olla tällaisia alttiuksia. (Blaszczynski & Nower 2002, 487–499.)

Biologisesti alttiiden pelaajien (biologically vulnerable) ryhmään kuuluu sekä ehdollistuneita että emotionaalisesti alttiita. Tämän lisäksi kyseisen ryhmän pelaajilla on biologisia alttiuksia pelaamiselle. Heillä on neurologisia tai -kemiallisia häiriöitä, jotka ilmenevät impulssikontrollin pettämisenä. Tähän ryhmään kuuluville on ominaista impulsiivisuus, riskikäyttäytyminen, persoonallisuushäiriöt ja ADHD. (Blaszczynski & Nower 2002, 487–499.)

2.2 Rahapeli riippuvuus

Rahapeliongelma saattaa jossain vaiheessa kehittyä riippuvuudeksi, jolle on omat sairautena todetut diagnostiset kriteerit. Rahapeli riippuvuus määritellään mielenterveyshäiriönä, jonka keskeinen piirre on toistuva pelaaminen, joka jatkuu ja lisääntyy, vaikka seurauksena on erilaisia merkittäviä haittoja kuten köyhtymistä, läheisten ihmissuhteiden huononemista ja henkilökohtaisen elämän epäjärjestystä. Rahapeli riippuvuuden diagnostiset kriteerit on määritelty DSM-5-tautiluokituksessa. (Alho, Heinälä, Kiianmaa, Lahti & Murto 2015, 215.)

Henkilö, joka on rahapeli riippuvainen pelaa, koska hän saa siitä euforista jännitystä, joskus siksi, että sen avulla hän pakenee arkipäivän ongelmia ja saa lievitystä ahdistuneisuuteen tai masentuneisuuteen. Jatkuvasti pelaava kokee pelamisen lopettaessaan vierotusoireita, joka näkyy eriasteisena levottomuutena tai ärtyisyytenä. (Huttunen 2009.)

Rahapeli riippuvuus kategorisoidaan toiminnalliseksi riippuvuudeksi, johon liittyy voimakasta halua tai pakkoa sekä kyseisen toiminnan hallinnan heikentymistä ja lopettamisen vaikeutta. Toiminnalle on tyypillistä mielihyvän hakeminen ja se, että sitä jatketaan, vaikka se tuottaisi suuriakin haittoja. Siitä huolimatta, että toiminnallisessa riippuvuudessa ei nautita mitään kemiallista ainetta, aivojen välittäjäaineiden tasolla niiden tuottamat reaktiot ovat samankaltaisia kuin päihteitä

nautittaessa. Toiminnallinen riippuvuus eroaa pakkoneuroottisesta käyttäytymisestä muun muassa siinä, että se on mielihyvähakuista, kun taas pakkoneurootikko tekee pakonomaisia lyhyitä ja kaavamaisesti toistettuja sarjoja, jotka itsessään eivät tuota mielihyvää vaan niiden avulla vältetään oletettuja negatiivisia kokemuksia. (Koski-Jännes 2005.)

Pitempään rahapelejä pelannut henkilö valehtelee usein läheisilleen, lääkärilleen tai psykoterapeutilleen menettämiensä rahamäärien suuruudesta tai syyllistyy varkauksiin tai petoksiin pelaamisen rahoittamiseksi. Uhhapelaaminen saattaa johtaa myös tärkeiden ihmissuhteiden katkeamiseen ja työpaikan menettämiseen. Addiktoivan rahapelaamisen laukaisevana tekijänä on usein elämäntilanteeseen ja aiempaan omaan elämänhistoriaan liittyvä avuttomuuden tunne. Tämän asian tunnistaminen ja ymmärtäminen sekä ratkaiseminen muilla tavoin on toipumisen kannalta oleellista. (Huttunen 2009.)

2.3 Rahapelihaitta

Liiallisesta rahapelaamisesta aiheutuu pelaajalle, läheisille ja yhteiskunnalle monenlaisia haittoja. Rahapelihaitta määritellään rahapelaamisen aiheuttamina eriasteisina terveydellisinä, sosiaalisina tai taloudellisina seurauksina. (Alho ym. 2015, 215.) Rahapelihaitoilla tarkoitetaan erilaisia kielteisiä seurauksia, joita rahapeliongelma aiheuttaa. Näitä ovat muun muassa sosiaaliset haitat, kuten vetäytyminen sosiaalista suhteista, sairaudet, terveys- ja päihdeongelmat sekä talouteen ja työhön liittyvät ongelmat. Rahapelihaitat voivat kohdistua paitsi pelaajaan myös hänen perheeseensä, sosiaaliseen verkostoonsa ja yhteiskuntaan. (Alho & Lahti 2015, 10–11.)

Kaikkia Suomessa pelattavia rahapelejä pelataan myös velaksi. Esimerkiksi Peliklinikan asiakkaiden tavallisimmat velkasummat ovat 10 000–20 000 euron välillä. Pelaamalla velkaantuminen ei liity pelityyppiin vaan pelaamistapaan. Suomessa vuonna 2007–2008 tehdyn tutkimuksen mukaan rahapelaamiseen käytetään luottokorttia, otetaan pikavippejä, lainataan rahaa sukulaisilta ja puolisoilta

tai hankitaan pankista kulutusluottoa. (Lähteenmaa 2015, 25–26.) Peluurin vuosiraportin 2017 mukaan nettipelaajista noin 56 % on rahoittanut pelaamistaan lainarahoilla ja vipeillä. Suuret pelivelat, joilla tarkoitetaan yli 10 000 euron velkoja, kerääntyvät erityisesti nettipelaajille. (Silvennoinen, Sjöholm & Vuorento 2017, 18.)

Rahapelihaittakustannuksia Suomessa ei ole arvioitu, mutta kansainvälisten tutkimusten perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että kustannukset ovat merkittäviä. Rahapelihaittoja ei voida tarkastella vain rahapelipelaamisen hallintakysymyksenä, vaan siihen kytkeytyy myös rikollisuutta ja muita sosiaalisia haittoja. Rahapelihaitat aiheuttavat terveys- ja sosiaalipalveluiden lisäkustannuksia yhteiskunnalle, koska pelaajille ja heidän läheisilleen järjestetään hoito- ja tukipalveluita, talous- ja velkaneuvontaa sekä avustetaan heitä toimeentulon kautta. Muita välillisiä kustannuksia syntyy siitä, että rahapeliongelmaisten työkyky alentuu ja myös siitä, että heille kerääntyneitä velkoja hoidetaan luototuspalveluilla ja velkajärjestelyillä. (Murto & Mustalampi 2015, 20–21.)

3 RAHAPELAAMINEN SUOMESSA

3.1 Katsauksia rahapelaamiseen

Vuonna 2002 Suomessa tuli voimaan uusi arpajaislaki, jossa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö veloitettiin seuraamaan ja tutkimaan rahapelaamisesta aiheutuvia haittoja. Toiminnasta aiheutuvat kulut peritään arpajaislain mukaisesti suomalaisen rahapeliyhdistysten tuotoista. Lain voimaantulon myötä tutkimustoiminta on hiljalleen kasvanut ja haittatutkimuksen rahoitusta lisätty. Vuonna 2003 sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö teetti Taloustutkimus Oy:llä ensimmäisen laajan suomalaisten rahapelaamista ja rahapelihaittojen laajuutta arvioivan kyselytutkimuksen. (Pajula 2007, 18–19.) Vastaavasti vuoden 2007 alkupuolella Stakes sai tehtäväkseen rahapelihaittojen tutkimisen, ja samana vuonna Alkoholitutkimussäätiö jakoi ensimmäistä kertaa tutkimusrahoitusta rahapelaamisen liittyvien haittojen selvittämiseen. (Pajula 2007, 15.)

2000-luvulla rahapelaamisesta tehdyt selvitykset ja tutkimukset ovat liittyneet muun muassa rahapelaamisen etiikkaan (Nikkinen 2008) ja pelaajien velkaantumiseen (Lähteenmaa & Strand 2008). Peliongelmaisten hoitoa (Huotari 2007; Huotari 2008; Ahonen & Halinen 2008) ja hoitojärjestelmää koskevia raportteja ja tutkimuksia Suomessa on tehty verrattain paljon (Heinonen 2005; Murto 2005; Turja 2006; Huotari 2009). (Pitkänen & Huotari 2009, 16.) Viime aikoina on tutkittu myös mainonnan vaikutusta pelaamiseen (Salonen, Hellman, Latvala & Castren 2018).

Suomessa rahapeliongelmien esiintyvyyttä ja siihen liittyviä haittoja seurataan joka neljäs vuosi toteutettavalla Suomalaisten rahapelaaminen -väestökyselyllä sekä muutamissa säännöllisesti kerättävissä hyvinvointikyselyissä mukana olevilla rahapelikysymyksillä. Vähintään yhdestä rahapelaamisen haitasta kärsii noin 16 % yli 15–vuotiaista suomalaisista. Ongelman luonteesta saadaan tietoa myös auttavien palvelujen kautta. Yksi merkittävimmistä on Peluurin auttava puhelin, johon tulee vuositasolla lähes 1500 peliongelmaa koskevaa puhelua. Vuonna 2013 vakavista ongelmista kertovia haittoja, kuten pelaamisen rahoittamisesta

laittomien keinoin, pelaamisesta johtuvia avioeroja, huomattavaa velkaantumista, itsemurha-ajatuksia tai pelaamisesta johtuvaa lasten pahoinvointia, tuli ilmi 26 %:ssa Peluurin vastaanottamista soitoista. (Murto & Mustalampi 2015, 21.)

Vuosina 2005–2007 Suomessa toteutettiin Raha-automaattiyhdistyksen kustantama ja A-klinikkasäätiön toteuttama Rapeli-hanke, jossa tutkittiin avoyhteisöä ongelmapelaajien hoitomenetelmänä. Hoidon menetelminä olivat itsearvioinnin ja vertaistuen lisäksi myös yhteisöllisyys. Yhteisöllisen hoidon lähtökohtana pidetään sosiaalisen oppimisen mallia, jossa korostuu vastuullinen käyttäytyminen itseä ja yhteisöä kohtaan. Tutkimuksen yleisenä tuloksena oli, että hankkeessa käytetty hoitomalli auttaa peliongelmaisia. (Ahonen & Halinen 2008, 12–16.)

Rapeli-yhteisön tutkimukseen osallistuneet kokivat toipumisen myönteisen vaikutukset erityisesti henkisellä ja psykologisella ulottuvuudella, mutta muutos parempaan havaittiin myös sosiaalisella ja fyysisellä osa-alueilla. Hoitovasteen saavuttaminen oli suhteessa hoidon kestoon sekä pelitottumuksiin. Naiset kokivat hoidon vaikutuksen myönteisemmiksi kuin miehet. Tutkimuksen mukaan rahapeli-automaattien pelaamisesta irrottautuminen oli muihin peleihin verrattuna kaikkein vaikeinta. Tutkimuksen jälkiarviointiin osallistuneista 15 % oli lopettanut pelaamisen kokonaan ja 72 % pelaajista ilmoitti vähentäneensä pelaamista. Rapeli-hankkeeseen osallistui alkujaan yhteensä 85 peliongelmaista, joista 47 palautti jälki-seurantalomakkeen. (Ahonen & Halinen 2008, 33, 82–85.)

Rahapelin ongelmapelaamisen viimeisimpiä tutkimuksia on Maria Heiskanen julkaisema väitöskirjan (2017). Tutkimuksessa tarkastellaan rahapelien ongelmapelaamisen ja siitä toipumisen taloudellisia ulottuvuuksia. Raha on yksi rahapelaamisen pääelementeistä, joka sitoo pelaajat heidän sosiaalisiin ympäristöihinsä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää rahan eri rooleja ongelmapelaajien arjessa sekä heidän mahdollisuuksiaan taloudelliseen toipumiseen. Yhtenä tutkimustuloksena oli, että rahapeliongelmaisten auttamista tapahtuu monella sektorilla, mutta yhteistyö niiden välillä on vähäistä. Pääaineistona tutkimuksessa on käytetty 17:ää ongelmapelaajan haastattelua. Lisäksi siihen on haastateltu 11:tä sosiaalijohtajaa sekä poimittu tietoja Suomalaisten rahapelaamisen -väestökyselystä. (Heiskanen 2017, 5.)

3.2 Veikkaus Oy:n monopoliasema ja pelatuimmat rahapelit

Suuri ja merkittävä muutos rahapelaamiseen tuli vuoden 2017 alussa, jolloin Fin-toto, Raha-automaattiyhdistys ja vanha Veikkaus yhdistyivät uudeksi Veikkaukseksi. Yhdistyminen mahdollisti sen, että uusi Veikkaus Oy sai yksinoikeuden rahapelien järjestämiseen Suomessa. Veikkaus Oy kuuluu valtiolle ja pelitoimintaa valvoo Poliisihallitus. Liikevaihdolla ja tuotolla mitattuna Veikkaus kuuluu Suomen viiden suurimman yrityksen joukkoon. (Veikkaus Oy 2018a.) Vaikka Veikkaus Oy maksaa vuosittain yli kaksi miljoonaa euroa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle pelihaittatutkimukseen sekä peliongelman ehkäisyn ja hoidon kehittämiseen arpajaislain mukaisesti, se on vain muro-osa Veikkauksen 1 021,3 miljoonan euron vuosituloksesta. (Veikkaus Oy 2018b.)

Euroopan Unioni sallii rahapelien kilpailun rajoittamisen sillä edellytyksellä, että monopolin omaavalla taholla on aito ja johdonmukainen pyrkimys asetettuihin haittoja rajoittaviin tavoitteisiin. Näiden tavoitteiden toteutumista valvovat EU:n parlamentti ja komissio. Suomen Veikkaus Oy:n rahapelien yksinoikeusjärjestelmä on mahdollista vain siksi, että se on sitoutunut ehkäisemään pelien aiheuttamia sosiaalisia, taloudellisia ja terveydellisiä haittoja, kuten ongelmapelaamista, rikollisuutta ja sopupelejä sekä takaamaan pelien rehellisyyden ja kuluttajien oikeusturvan. (Peluuri Peliklinikka.)

Vaikka rahapelien verkkopelaamista Suomessa tarjoaa Veikkaus Oy, toimii suurin osa rahapelisivustoiden yhtiöistä Maltan tai Karibian kaltaisissa veroparatiiseissa, joihin kansalliset säädökset eivät yllä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei rahapelaamisen kontrolli ja rajoittaminen ole täysin mahdollista. Lisäksi Veikkaus Oy joutuu nykyisin myös kilpailemaan samoista asiakkaista globaalien verkkorahapeliyhtiöiden kanssa. (Kinnunen & Mäyrä 2012, 181–182.)

Julkisuudessa on viime aikoina keskusteltu Veikkauksen ristiriitaisesta kaksoisroolista ja toiminnan eettisyydestä. Veikkaus Oy on voittoa tuottava liikelaitos, jonka samanaikaisena tehtävänä on ehkäistä haitallista rahapelaamista ja rajoittaa ongelmapelaamista. Veikkauksella on noin 18 500 rahapeliautomaattia ympäri Suomea, joista 5000 on sijoitettu Uudellemaalle. Peliautomaatteja on eniten

alueilla, joilla asuu paljon huonotulaisia, työttömiä, eläkeläisiä sekä vähän korkeakoulutettuja. (Lehtinen 2018, 10.) Sama ilmiö on nähtävissä useassa tutkimuksessa eri puolella maailmaa (Australia, Iso-Britannia, Kanada, Saksa ja Uusi-Seelanti) eli raha-automaatteja on eniten sosioekonomisesti haavoittuvilla alueilla. Rahapeliautomaatit ovat tutkimuksien mukaan eniten pelaajille haittoja ja ongelmia aiheuttava pelaamisen muoto. (Selin, Raisamo, Heiskanen & Toikka 2018.) Myös rahapeliautomaattien sijoittelu Suomessa ruokakauppoihin, kioskeihin, huoltoasemille ja ravintoloihin on herättänyt argumentointia, sillä muualla Euroopassa rahapelaaminen on keskitetty pelkästään pelisaleihin ja kasinoihin. (Matilainen 2017, 67–69.)

Vuoden 2016 rahapelikyselyn mukaan eniten pelatut rahapelityypit Suomessa ovat olleet Veikkauksen lottopelit Lotto, Eurojackpot, Viking Lotto, Jokeri (72 %) ja Veikkauksen arpapelit, kuten Ässä, Casino ja Luontoarpa (50 %). Pelatuimpien rahapelityyppien joukkoon ovat kuuluneet myös raha-automaatit ilman kasinopelaamista (32 %) ja Veikkauksen hidasrytmiset päivittäiset arvontapelit, kuten Keno ja Naapurit (32 %). (Salonen, Latvala, Castrén, Selin & Hellman 2017, 32.) Samaisen rahapelikyselyn mukaan niillä, jotka ovat käyttäneet rahapeliin eniten rahaa viikossa, 20 euroa tai enemmän, heillä oli myös eniten pelihaittoja. Vastavasti niillä, jotka käyttivät pelaamiseen vähiten rahaa, oli vähiten pelihaittoja. (Salonen ym. 2017, 108.)

Verkkorahapelaaminen on kasvanut siitä asti, kun ensimmäiset kaupalliset pelipaikat avattiin internetissä 1990-luvun puolivälissä. Etenkin pokerin siirtyminen nettiin nostatti rahapelaamisen suosiota netissä. (Kinnunen & Mäyrä 2012, 181.) Ensimmäisten digitaalisten pelien tutkijoiden toteuttama Pelaajabarometri 2010 osoitti, että Suomessa verkossa rahapelejä pelaavat erityisesti 30–39-vuotiaat miehet, ja että verkkopelaaminen on vain hieman yleisempää kaupungeissa kuin taajamissa ja haja-asutusalueilla. (Kuronen & Koskimaa 2011, 20–22.) Sama suuntaus on nähtävissä myös viimeisimmässä 2015 tehdyssä Pelaajabarometrissä, joskin miehet ikäryhmässä 40–49-vuotiaat, pelaavat lähes yhtä paljon, kuin 30–39-vuotiaat miehet sekä suomalaisilla että ulkomaisilla rahapelisivuistoilla.

Muutosta Suomen viimeaikaisiin pelaajatilastoihin on tullut siltä osin, että ulkomaisilla rahapelisivustoilla selkeästi eniten pelaava ryhmä on 20–29-vuotiaat miehet. (Mäyrä, Karvinen & Ermi 2016, 60.)

3.3 Rahapelien luokat – pelaaminen onnella ja taidolla

Yleisiä syitä rahapelaamiseen ovat Black & Ramsayn (2003) tutkimuksen mukaan unelmointi, rahan tavoittelu, sosiaalinen kanssakäyminen, ajanviete ja hyväntekeväisyys (Luoto 2014, 37.) Suomessa Peliklinikalla tehdyn tutkimuksen (2016) mukaan, lähes puolet vastaajista ilmoitti, että he pelaavat voittaakseen rahaa ja neljännes pelasi paetakseen tai siirtääkseen ajatukset pois muista asioista, useimmat näin vastanneista olivat naisia. Alle viidennes pelasi jännityksen, ajanvietteen tai hauskuuden takia. (Salonen, Castrén, Latvala, Heiskanen & Alho 2017, 39.)

Rahapelit voidaan jakaa karkeasti kahteen eri luokkaan niiden ominaisuuksien perusteella. Nämä ovat pelkästään sattumaan perustuvat onnenpelit ja taitoon tai tietoon pohjautuvat taitopelit. Suurin osa perinteisistä rahapeleistä, kuten lotto, ruletti tai raha-automaattipelit, ovat puhtaasti onnenpelejä. Näiden rahapelien järjestäjillä on matemaattinen etu, joka tarkoittaa sitä, että suurin osa näiden pelien pelaajista jää aina tappiolle, jos he pelaavat tarpeeksi pitkään. Taitopeleissä pelaaja voi itse vaikuttaa pelin lopputulokseen. Esimerkki tällaisesta rahapelistä on pokeri, jossa pelaaja voi taidoillaan pienentää sattuman vaikutusta lopputuloksen määräytymisessä. Pitkäkestoisessa pelissä taitavampi pelaaja todennäköisesti voittaa heikomman vastustajan, mutta yksittäisessä pelissä sattuman merkitys on suurempi ja aloittelijakin voi voittaa kokeneen ammattipelaajan. (Kinnunen & Jaakkola 2015, 36–37.)

Rahapelipelaajalla ei onnenpelissä ole todellista mahdollisuutta vaikuttaa pelin lopputulokseen, vaikka pelaajat voivat kuvitella toisin. Rahapelaamiseen ja erityisesti onnenpelien pelaamiseen liittyy paljon irrationaalisia käyttäytymismalleja ja uskomuksia, joskus jopa taikauskoa. (Kinnunen & Jaakkola 2015, 38.) Virheelliset havainnot, tulkinnat ja uskomukset johtavat pelitilanteessa siihen, että pelaaja

uskoo voivansa kontrolloida omaa pelaamistaan, pelikonetta, pelitapahtumaa, toista pelaajaa tai peliympäristöä (Castrèn & Lahti 2015, 74). Esimerkiksi pelaajat saattavat painaa peliautomaatin nappuloita samassa järjestyksessä tai täyttää lottokuponkiin aina samat numerot tai palauttaa sen samaan paikkaan kuin ennenkin. Jotkut pelaajat uskovat, että lotossa voi kasvattaa voittomahdollisuuksia pitämällä kirjaa edellisen kerran numeroista tai käyttämällä onnenumeroita. Todellisuudessa mikään edellä mainituista ei vaikuta voittamisen mahdollisuuteen millään tavalla. (Kinnunen & Jaakkola 2015, 38; Castrèn & Lahti 2015, 74.)

4 PALVELUJÄRJESTELMÄ PELIONGELMAISEN TUKENA

4.1 Palveluohjaus

Palveluohjauksella tarkoitetaan asiakaslähtöistä sosiaali- ja terveystieteiden asiakastyötä, jossa elämän haastavissa tilanteissa vahvistetaan asiakkaan omaa elämänhallintaa ja voimavaroja hyödyntäen ympärillä olevia verkostoja. Palveluohjaus vähentää myös ammattilaisten päällekkäistä työtä ja tehostaa resurssien käyttöä. (Suomen palveluohjausyhdistys ry. 2018.) Palveluohjaus on asiakkaan ohjaamista oikeisiin palveluihin (Jokela 2011, 89).

Palveluohjauksesta oman mallin luoneiden Sauli Suomisen ja Merja Tuomisen (2007) mukaan palveluohjaus voidaan jakaa kolmeen tasoon: yleiseen, voimavarakeskeiseen ja intensiiviseen palveluohjaukseen. Yleisessä palveluohjauksessa keskeisinä toimintoina ovat asiakkaan palvelutarpeen kartoitus, palvelusuunnitelman tekeminen ja yhteydenpito palvelutuottajiin ja viranomaisiin. Työote on neuvovaa ja ohjaavaa. Vastaavasti voimavarakeskeisessä palveluohjausmallissa korostuvat asiakkaan itsemääräämisoikeus sekä hänen omat tavoitteensa ja voimavaransa. Asiakas ja työntekijä nähdään tasavertaisina kumppaneina. Mallissa keskeisintä on asiakkaan ja työntekijän luottamuksellinen suhde. Työote on palveluohjauksellista ja voimavarakeskeistä. Kolmannessa eli intensiivisessä palveluohjauksessa asiakasta tuetaan ja motivoidaan tehokkaasti asiakkaan tarpeen mukaan. Palveluohjaaja osallistuu asiakkaan palveluiden järjestämiseen ja tarvittaessa myös hoitoon ja kuntoutukseen. Työntekijän ja asiakkaan välillä korostuu luottamuksellisuus. Kyseisessä mallissa työote on yksilökohtaista palveluohjausta. Kaikissa edellä mainituissa palvelumalleissa on sama tavoite eli pyrkimys asiakkaan itsenäisyyteen ja omatoimisuuteen, jossa palveluohjausta ei enää tarvita. (Hänninen 2007, 14–18.)

Diakonisessa palveluohjauksessa korostuvat yksilöllisyys ja neuvonta, sekä kumppanuus- ja luottamussuhde työntekijän ja asiakkaan välillä. Työote on voimavaraistava, jossa asiakasta tuetaan toimimaan ja hoitamaan asioitaan itsenäisesti.

4.2 Palvelut rahapeliongelmaisille

Lisääntyvän rahapelaamisen myötä palvelutarve kasvaa entisestään, eikä sitä voi jättää yksin järjestöjen ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden hoidettavaksi. Palvelujen organisointi peliongelmaisille ja heidän läheisilleen asettaa suuria haasteita erityisesti kunnille. (Ahonen & Halinen 2008, 3.)

Rahapeliongelmaisille tarkoitetut palvelut voidaan jakaa kolmeen tasoon. Ensimmäisellä tasolla ovat neuvontatyypiset itsehoitoa tukevat palvelut. Toiselta tasolta löytyvät sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset palvelut, joissa painotus on varhaisvaiheen ongelmien tunnistamisessa, lievien ongelmien hoidossa ja tarpeenmukaiseen hoitoon ohjauksessa. Kolmannella tasolla ovat rahapeliongelmaisten hoitoon erikoistuneet palvelut. Peruspalveluilla, kuten terveyskeskusten vastaanotoilla, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollolla, työterveyshuollolla ja sosiaalitoimella, on tärkeä rooli rahapelihaittojen tunnistamisessa ja puheeksiottamisessa, samoin kuin hoidon tarpeen arvioinnissa. Seurakuntien diakoniatyö katsotaan kuuluvan sosiaali- ja terveydenhuollon yleisiin palveluihin. (Mustalampi & Partanen 2015, 130–131.)

Itsehoitoa tukevissa palveluissa painotus on oma-apumateriaaleissa, jotka ovat pääosin vapaasti käytettävissä olevia, ei vuorovaikutteisia palveluita. Näihin ei yleensä vaadita rekisteröitymistä. Oma-apumateriaalit koostuvat itsearviointitesteistä (SOGS-R, Reikäleipätesti, Pelitesti PGSI, BBGS-mittari), ongelmapelaajien tarinoista, tietovisoista ja -artikkeleista sekä rahapelipäiväkirjoista. Tuen sisältö on rahapelien tiedon ja ohjauksen lisäksi oman tilanteen tunnistamisessa, pelaamisen seurannassa sekä harjoitteissa. Oma-apumateriaaleja tarjoavat Päihdekliinikan ja Peluurin ohella Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämä Pelihaitat-sivusto. (Pajula & Sjöholm 2015, 134.)

Suomessa rahapeliongelmaisille tarkoitettuja ohjaus- ja neuvontapalveluita tarjoavat muun muassa Peluurin auttava puhelin ja chat-palvelu, joista saa tietoa, keskustelutukea ja ohjausta. Lisäksi Helsingin tieto- ja tukipiste Tiltti antaa kas-

vokkain tapahtuvaa ammatillista tukea ja tietoa peliongelmaan, vastaa asiakkaiden tiedusteluihin sekä kertoo hoito- ja tukivaihtoehtoista ja ohjaa eteenpäin. (Pajula & Sjöholm 2015, 133–134.)

Esimerkki onnistuneesta matalan kynnyksen oma-apupalvelusta on valtakunnallinen Peli poikki -ohjelma, joka on Ruotsissa kehitetty Internet-pohjainen rahapeliongelman hoito-ohjelma. Ohjelma koostuu kahdeksan viikon pituisesta verkko-tehtäväjaksosta ja viikoittaisista terapeutin kanssa käytävistä puhelinkeskustelusta. Suomessa kyseistä ohjelmaa toteuttaa Peluurin Peliklinikka. (Pitkänen & Huotari 2009, 17–18.) Vuosina 2007–2009 Terveyden ja hyvinvoinninlaitos teetti arviointitutkimuksen Peli poikki -ohjelman toimivuudesta. Tutkimukseen osallistuneista 94 % koki rahapelaamisensa muuttuneen myönteisempään suuntaan. Noin kolmasosa arvioi ongelmapelaamisen loppuneen ohjelman vaikutuksesta ja kaksi kolmasosaa tunsu rahapelaamisen vähäisemmäksi ongelmaksi kuin ennen ohjelmaa. Ohjelman suorittaneiden rahapelihimo oli vähentynyt tilastollisesti erittäin merkittävästi. (Pitkänen & Huotari 2009, 74–75.)

Myös vertaisryhmät tarjoavat mahdollisuuden keskustella peliongelmaan liittyvistä asioista ja tunteista niiden oikeilla nimillä. Oleellista on, että vertaisryhmissä saa olla oma itsensä, eikä tarvitse esittää muuta. Häpeä alkaa purkautua, kun oman itsen ja ulospäin esitetyn roolin jännite poistuu. Eri vaiheessa olevat pelaajat antavat malleja toipumisen etenemisessä. (Lund 2010, 141–142.) Ryhmämuotoista vertaistukipalvelua tarjoavat muun muassa Nimettömät pelurit (GA) ja Pelivoimapiiri. Vertaistukea, jossa on myös ohjaaja paikalla, tarjoavat Tiltti ja Sininauhaliitto sekä Sosped-säätiön Pelirajat'on. Verkossa on tarjolla avoimia keskustelufoorumeita ja suljettuja vertaisryhmiä sekä rahapeli-ongelmallisille että heidän läheisilleen. Molempia verkkopalveluita pitää yllä Päihdekliniikka ja Peluuri. Peluurin toiminnan tuottavat yhdessä A-klinikkasäätiö ja Sininauhaliitto. Toimintaa rahoittaa Veikkaus Oy ja toiminnan arvioinnista vastaa Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. (Pajula & Sjöholm 2015, 134.)

Rahapeliongelmaa hoidetaan Suomessa kuntien päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Rahapeliongelman hoito on julkisella sektorilla keskittynyt suurelta osin A-

kliniikoihin. (Ahonen & Halinen 2008, 14.) Tämän lisäksi yksilö-, pari- ja ryhmämuotoista hoitoa tarjoavat esimerkiksi Kuopion kriisikeskus, Päihdekeskus Portti, Sovatek-säätiö ja yhteishankkeena toteutettu Peliklinikka. Sovatek on hoitopaikka, jossa rahapelien ongelmapelaajien hoito toteutetaan avokuntoutuksen riippuvuuskuntoutustyöryhmässä yhteistyössä päihdepäivystyksen ja vieroitusosaston kanssa. Lähtökohtana on hoidon tarpeen arviointi, eikä lähetettä hoitoon tarvita. Hoitoa tukee vertaisryhmätoiminta, jota ohjaa vertaisohjaajakoulutuksen saaneet entiset rahapelien ongelmapelaajat. Akuuteissa kriiseissä ongelmapelaaja voidaan ottaa myös lyhytaikaiseen laitoshoitoon. (Sovatek-säätiö.)

5 DIAKONIATYÖ AUTTAMISKANAVANA

5.1 Diakoniatyöntekijän osaamisalueet ja diakonian auttamismenetelmät

Diakoniatyöntekijän ydinosaamisalueiksi on määritelty hengellisen työn osaaminen, diakonisen asiakastyön osaaminen, organisaatio- ja kehittämisosaaminen sekä yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen. Yhteiskunnallinen työ on tärkeä ja oleellinen osa diakoniatyötä. Se näkyy käytännössä rakenteellisena työnä yhteiskuntaan vaikuttamisena sen kaikilla tasoilla. Diakoniatyöntekijä puhuu ja toimii ihmisten rinnalla heidän elämäntilanteidensa parantamiseksi. (Suomen ev.lut. kirkko 2010.)

Diakoniatyön keskeisiä auttamismenetelmiä ovat sielunhoidollinen keskustelu, taloudellinen avustaminen, elintarvikeapu ja palveluohjaus. Jos ihmisen tavoitteena on muuttaa elämäntilannettaan, on diakoniatyön tavoitteena löytää uusia toimivia ratkaisuja liittyen esimerkiksi ihmissuhteisiin tai rahankäyttötottumuksiin. Kriisitilanteissa on tärkeää, että asiakas löytäisi sellaisen yhteisön, josta hän saa tukea. Ihmisen elämänhallinnan ja itsearvostuksen takia on merkityksellistä, että ihminen itse on oman elämänsä subjekti. Työntekijän tehtävänä ei ole antaa asiakkaalle valmiita ratkaisuja, vaan auttaa asiakasta löytämään ne itse sekä tukea niitä asioita, jotka ovat jo hyvin asiakkaan elämässä. Lähtökohtana on kunnioitava, arvostava ja tasavertainen suhtautuminen, jossa ajatellaan, että jokainen on elämänsä paras asiantuntija. Asiakaskohtaamisessa kiireetön läsnäolo, kiinnostuksen osoittaminen ja aito kohtaaminen ovat tärkeämpiä, kuin käytännön ratkaisujen löytäminen. (Hakala 2002, 235–239.)

Diakoniatyössä korostuu asiakkaan kohtaaminen, jonka tulisi olla aina yksilöllistä. Työ on auttamista arjen kipeissä ja arkaluontoisissa kysymyksissä, jotka usein ovat hankalia ja monimutkaisia. Näin on myös rahapeliongelmaisten kohdalla, jossa peliongelmaan kietoutuu haittatekijöitä ja muita elämän haasteita. Diakoniatyön tuki erityisesti vähän toivoa sisältävissä tilanteissa tai vaikeissa elämänsä kriiseissä näkyy siinä, että asiakasta kannatellaan pahimman yli. Diakoniatyössä

tästä kannattelusta käytetään termiä rinnalla kulkeminen, jossa asiakasta ei jätetä, vaikka lopputulos olisi epäselvä. Asiakkaista on yleensä tärkeää, että on joku, jolle voi puhua, tulla kuulluksi ja saada myös henkistä tukea. Prosessi johtaa voimien lisääntymiseen hoitaa omia asioita. Asiakkaan kanssa käytetty aika selkiyttää asiakkaan vaikeaa elämäntilannetta ja antaa tälle toivoa. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 68–72.)

5.2 Sielunhoito, taloudellinen ja sosiaalinen auttaminen diakoniatyön auttamismenetelminä

Sielunhoito ja muu keskustelu ovat olleet pitkän ajan noin puolet diakoniatyön vuosittaisista asiakaskontakteista. Monet diakoniatyöntekijät arkailevat puhua antamastaan keskusteluavusta sielunhoitona, koska välillä on vaikeaa arvioida onko elämän ja elämäntilanteen pohdinta sielunhoitoa. Tämä heijastuu myös diakoniatyön tilastointiin ja on täysin riippuvainen diakoniatyöntekijän omasta tulkinnasta, tilastoiko hän asiakkaansa kanssa käydyn keskustelun sielunhoitoon vai kohtaan muu keskustelu. Diakonian asiakastyö sisältää usein ratkaisukeskeisiä elementtejä, joissa pyritään löytämään asiakkaan voimavaroja ja ratkaisumalleja asiakkaan elämän tilanteeseen. Sielunhoidollisissa keskusteluissa jäsenellään asioita ja tunteita sekä saadaan mahdollisia oivalluksia käsitellä haastavia asioita. Työntekijän roolina on toimia tilanteessa peilinä asiakkaalleen. (Helin ym. 2010, 68–69.)

Yksi merkittävimmistä diakoniatyön auttamismenetelmistä on taloudellinen auttaminen. Taloudellinen avustaminen on kuitenkin vain osa diakoniatyöntekijän käyttämiä menetelmiä. Taloudellisen tilanteen selvittelyyn liitetään usein myös talousneuvontaa sekä henkistä apua ja oman elämän käsittelyä. Asioita hoidetaan yhdessä asiakkaan kanssa ja samalla selvitetään muita avun lähteitä ja yhteistyötahoja sekä annetaan näistä tietoja asiakkaalle. (Helin ym. 2010, 72–75.) Vuonna 2007 tehdyn Viimeisellä luukulla -tutkimuksen mukaan toiseksi suurin syy taloudellisen avun hakemiseen kirkon diakoniasta oli asiakkaiden velkaantuminen. Merkittävin velkaantumisen muoto olivat vuokrat, kulutusluottovelat, epäviralliset vippivelat ja pikalainat. Tutkimuksessa diakoniatyöntekijät toivat

esiin, että usein jokin yksittäinen tekijä asiakkaan elämässä saattoi johtaa toiseen, jonka jälkeen taloudellinen tilanne kuormittui liikaa ja johti taloudellisiin vaikeuksiin. (Juntunen, Grönlund & Hiilamo 2007, 112–214.)

Taloudellisessa avustamisessa pienet avustusasiat hoidetaan oman seurakunnan diakoniatoimikunnassa tai diakoniatiiimin kokouksessa. Käytännössä monissa seurakunnissa päätösvastuu raha-avustuksista on kuitenkin delegoitu diakoniatyöntekijälle yhteisesti sovittuun summaan saakka. Vaikka diakonian muuttaman kymmenen euron taloudellinen apu on pienimuotoista, sillä voi olla suuri merkitys asiakkaalle elämän kriisitilanteessa. Isommat avustushakemukset lähetetään seurakuntayhtymään, hiippakunnan tai kirkkohallituksen kriisi- tai diakoniarahastoihin ratkaistavaksi. Hakemukset näihin laatii diakoniatyöntekijä, mutta asiakkaalta pyydetään selvitys elämäntilanteesta ja taloudellisesta tilanteesta. Ennen kuin hakemusvaiheeseen päästään, on asiakkaan tilannetta usein jouduttu selvittämään monen tapaamisen ajan kokonaiskuvan saamiseksi. Elintarvikeavulla voidaan turvata peruseläminen asiakkaalle sillä aikaa, kun asiakas odottaa asioidensa etenemistä virastoissa ja muissa asioiden hoitamisessa. (Helin ym. 2010, 74–77.)

Suomalaisten maksumoraalia pidetään perinteisesti hyvänä ja usein ihmiset yrittävät selvitä velkojensa kanssa pidempään, kuin niiden järjestelyn kannalta olisi järkevää. Pelivelkojen peittely johtuu usein syyllisyydestä ja häpeästä, jota pelaaja tuntee niin rahapelaamisestaan kuin myös taloudellisesta epäonnistumisesta. (Strand 2011, 513.) Pelaajan häpeän kehittyminen liittyy usein lähisuhteisiin, joissa hän joutuu kohtaamaan oman huonommuutensa. Ongelmallisen pelaamisen aiheuttamien väärin tekojen tuoma syyllisyys muuttuu häpeäksi, koska näitä tekoja ja niiden tuomaa syyllisyyttä ei pystytä käsittelemään. Kätkeyty häpeä alkaa muuttua todeksi pelaamiseen liittymättömissä asioissa: pelaaja voi ajatella, että hän on myös huono puoliso, vanhempi ja ihminen. (Lund 2010, 133–134.)

Koska rahapeliongelma ei näy ulospäin läheiset eivät välttämättä osaa epäillä mitään, jolloin rahapeli- ja talousongelmat voivat jatkua pitkäänkin. Pelaaja voi peitellä talousongelmiaan myös siksi, että pelkää menettävänsä mahdollisuuden

velkajärjestelyyn, jos velkojen taustasyiksi paljastuu rahapelaaminen. Rahapeleillä velkaantuneiden taloudellisen tilanteen hoitaminen vie usein aikaa ja vaatii kokonaisvaltaisia ja räätälöityjä ratkaisuja. (Strand 2011, 513–514.)

Monipuolinen sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien sekä niihin liittyvien etuuskien tuntemus ja osaamisen soveltaminen asiakkaiden hyväksi ovat osa diakoniatyön osaamista ja diakonista sosiaalityötä. Sosiaalialan tuntemus näkyy muun muassa siinä, että diakoniatyöntekijä hahmottaa asiakkaansa ja hänen hyvinvointinsa suhteessa perheeseen, sukuun ja yhteiskuntaan. Osaaminen näkyy myös siinä, että asiantuntijana diakoniatyöntekijällä on käsitys olemassa olevista palveluista ja kyky ohjata asiakasta niiden käyttäjäksi. Palveluohjauksen merkitys korostuu entisestään diakoniatyöntekijöiden auttamismenetelmissä. (Gothöni & Jantunen 2010, 78–80.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoitteet

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten rahapeliongelma näkyy diakoniatyöntekijöiden työssä. Tavoitteita tutkimukselle on kaksi. Käytännön tavoitteena on, että yhteistyökumppani Helsingin seurakuntayhtymä jakaa opinnäytetyön diakoniatyöntekijöilleen, jotka voivat hyödyntää sen sisältöä ja tutkimustietoa työssään haluamallaan tavalla rahapeliongelmaisten auttamiseksi. Tutkimuksen yleisenä tavoitteena on lisätä keskustelua rahapeliongelmaista ja sitä kautta vähentää rahapeliongelmaisten stigmaa sekä lähipiirissä että yhteiskunnassamme.

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaisia auttamismenetelmiä diakoniatyöntekijät käyttävät rahapeliongelmaisten kanssa?
- 2) Millaista osaamista diakoniatyöntekijöille on kertynyt muista riippuvuuksista kärsivien auttamisesta, mitä he voivat hyödyntää raha peliongelmaisten auttamisessa?
- 3) Millaista apua ja/tai ohjausta diakoniatyöntekijät itse toivoisivat työnsä tueksi rahapeliongelmaisten kanssa?
- 4) Miten hyvin haastatellut arvioivat diakoniatyöntekijöiden pystyvän tunnistamaan rahapeliongelman?

6.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmänä käytän kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan pyrkimyksenä on tavoittaa haastateltavien näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa. Kerättävä tieto liittyy tutkittavien tuomiin merkityksiin ja sitä käsitellään aineistolähtöisellä analyysillä. Tutkimuksen tulokset ovat ainutlaatuisia eikä niillä haeta yleistettävyyttä.

(Tuomi 2007, 97; Tuomi & Sarajärvi 2013, 182.) Valitsin työhöni laadullisen tutkimuksen siksi, koska halusin saada syvempää tietoa ja ymmärrystä siihen, miten diakoniatyöntekijät kokevat ja näkevät rahapeliongelmaiset työssään. Lisäksi laadullinen tutkimus sopii parhaiten pienen joukon tutkimusmenetelmäksi. Tässä opinnäytetyössä haastateltiin neljää diakoniatyöntekijää.

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineistosta ei tehdä päätelmiä. Kuitenkin yksittäistäkin aineistoa tutkimalla voidaan saada esiin ilmiön merkittävät asiat ja niiden toistuvuus ilmiön yleisemmässä tarkastelussa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 182.) Aineiston luotettavuutta voi heikentää se, että haastateltavilla voi olla taipumus antaa itselle tai tutkijalle suotuisia vastauksia. Oleellista on kuitenkin se, miten tutkija kykenee tulkitsemaan ja analysoimaan vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 32–35).

6.3 Aineiston keruu ja analysointi

Olen haastatellut neljää diakoniatyöntekijää, jotka työskentelevät neljässä eri seurakunnassa Helsingin alueella. Henkilöt ovat valikoituneet haastatteluun sen mukaan, että heillä on kokemusta rahapeliongelmaisten taloudellisesta auttamisesta. Kolme haastateltavista oli hakenut rahapeliongelmaiselle asiakkaalleen avustusta myös Kirkon diakoniarahastosta. Helsinki alueena, jolta haastateltavat ovat, voidaan perustella sillä, että alueella asuu tilastollisesti iso osa peliongelmaisista. Haastateltavien työvuodet diakoniatyöntekijöinä haastattelujen aikana ovat olleet 15–30 vuotta. Kukin diakoniatyöntekijä haastateltiin hänen oman työseurakuntansa tiloissa, jolloin vältettiin sitä, ettei vieras haastattelu ympäristö vaikuttasi haastattelutilanteeseen ja vastauksiin. Haastattelut kestivät keskimäärin puoli tuntia ja yhteensä haastatteluaineistoa kertyi 136 minuuttia.

Haastattelut ovat havainnoinnin ohella laadullisen tutkimuksen yksi yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä. Haastattelut ja keskustelut koostuvat sanoista ja lauseista, joiden merkitykset eivät ole aina yksiselitteisiä. Kieli on moninaista ja siinä on aina ymmärtämisen ja virhetulkinnan mahdollisuus. Tavallisessa puheessa ei käytetä tarkkaa sanojen ja käsitteiden määrittelyä, vaan usein sanoja

ja ilmaisuja käytetään varsin vapaasti ja asioita annetaan ymmärtää, jolloin kuulija tulkitsee ne omalla tavallaan. Tutkija ei voi analysointivaiheessa ottaa tutkitavan sanomisia tutkimustuloksiksi ilman tulkintaa. (Kananen 2014, 71–72.)

Aineistokeruussa käytin teemahaastattelua, koska sen avulla voidaan tuoda esiin haasteltavan subjektiivinen kokemus ja näkemys tutkittaviin asioihin. Valinnan perusteluna oli myös se, että koska opinnäytetyöni aiheita diakonisesta näkökulmasta on tutkittu melko vähän, haastattelujen kautta voidaan saada selville myös sellaista tietoa mitä ei edes ole osattu kysyä tai odottaa. Haastattelun aikana voidaan tarvittaessa selventää ja tarkentaa vastauksia pyytämällä perusteluja tai esittämällä lisäkysymyksiä.

Teemahaastattelu rakentuu nimensä mukaisesti ennalta suunniteltujen teemojen pohjalta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47). Teemahaastattelussa tutkija etenee keskeisten ja ennalta harkittujen aiheiden ja niitä tarkentavien kysymysten varassa. Siinä korostuu tutkittavien käsitykset ja merkitykset tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissä aineisto lohkotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen uudenlaiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109–110.) Tehdessäni sisällönanalyysia olen käyttänyt pääsääntöisesti aineistolähtöistä analyysimenetelmää. Olen käsitellyt haastatteluvastauksia etsimällä niistä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia Tutkimuskysymykset ovat ohjanneet ja luoneet pohjan haastatteluteemojen valinnalle. Käsitellessäni haastatteluaineistoa ja tehdessäni siitä päätelmiä, olen pyrkinyt ymmärtävään lähestymistapaan.

Aloitin aineiston analysoinnin litteroimalla tallentamani teemahaastattelut. Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi 30 liuskaa. Kirjasintyyppinä litteroinnissa käytin Arial-fonttia kirjasinkoon ollessa 12 ja rivivälin 1,5. Litteroin haastattelut sellaisina, kuin ne olivat tallenteina. Ennen haastatteluiden luokittelua, luin useaan kertaan haastatteluvastaukset, jotta saisin selkeän kokonaiskäsityksen haastatteluiden sisällöistä. Tämän jälkeen aloin etsiä haastatteluvastauksista laadullisen sisältö-

analyysin mukaisia kategorioita. Luokittelin saamani haastatteluvastausten alkuperäisilmaisut ensin alaluokkiin ja sen jälkeen yläluokkiin, jotka olivat samalla pääluokkia. Esimerkiksi haastatellun alkuperäisilmaisun ”Osa on käynyt vastaanotolla pitkään kertomatta sitä, että heillä on rahapeliongelma”, olen kategorisoinut alaluokkaan Avun hakeminen ja sen jälkeen pääluokkaan Asiakkaan käyttäytyminen vastaanotolla. Lopuksi olen yhdistänyt pääluokat, joista olen luonut teemat. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 147) mukaan luokittelemalla aineistoa luodaan pohja ja kehys, jonka varassa haastatteluaineisto on mahdollista yksinkertaistaa ja tulkita. Tekemistäni haastatteluista on noussut selkeästi neljä isompaa teemaa, jotka esittelen tutkimustuloksissa.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus on tutkijan arvioinnin ja näytön varassa. Luotettavuustarkastelussa pohditaan sitä, onko tutkimuksen kaikki vaiheet tehty oikein. Tällöin tutkimus käydään läpi vaihe vaiheelta ja katsotaan, onko siinä mitään virhettä, mikä voisi vaikuttaa lopputulokseen. Tarkastelun kohteena ovat tutkimusasetelma, tutkimuksen toteutus ja tulokset. (Kananen 2014, 146.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa keskeisiksi kysymyksiksi nousevat tiedon objektiivisuus ja tutkija itse. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tulisi pyrkiä tulkitsemaan tietoa mahdollisimman puolueettomasti ja ennakkoluottomasti. Haasteeksi nousee oman ajatusmaailman ja henkilökohtaisten havaintojen vaikutus tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134–135.)

Tehdessäni opinnäytetyötä, olen tähdännyt siihen, etteivät omat ennako-odukseni ja mielipiteeni näkyisi tulosten tulkinnoissa. Ottaessani diakoniatyöntekijöiden lainauksia työhöni, olen pyrkinyt siihen, että ne edustaisivat mahdollisimman hyvin saatuja tuloksia ja toisaalta myös haastatteluissa yllättäviä esille tulleita asioita. Samalla kuitenkin tiedostan, että täydellistä objektiivisuutta laadullisessa tutkimuksessa on lähes mahdotonta saavuttaa.

Tutkimuksessani olen pyrkinyt toimimaan eettisesti hyvällä ja kestäväällä tavalla. Tämä näkyy muun muassa siinä, että olen valinnut lähdemateriaaliksi tutkimuksen kannasta merkittäviä ja oleellisia teoksia, jotka ovat ajan tasalla. Lisäksi olen toteuttanut haastattelut eettisten ohjeiden ja sääntöjen mukaisesti. Tutkimuskysymysten teemat ja kysymykset olen kertonut haastateltavilleni etukäteen, ja olemme sopineet haastattelun tallentamisesta jokaisen haastateltavan kanssa erikseen, ennen haastattelun aloittamista. Haastatellut henkilöt eivät ole olleet minulle entuudestaan tuttuja. Olemme sopineet myös haastateltavien yksityisyyden salassa pitämisestä. Koko opinnäytetyön tekemisen ajan olen pyrkinyt kaikissa vaiheissa toimimaan mahdollisimman rehellisesti sekä tutkimusta että haastateltaviani kunnioittaen.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäyteyöni tutkimustulokset pohjautuvat neljään diakoniatyöntekijän haastatteluun. Haastatteluaineiston analyysin perusteella muodostui neljä teemaa, jotka ovat rahapeliongelmainen diakoniavastaanotolla, diakoniatyöntekijän auttamismenetelmien käyttäminen, tiedon kerääminen ja aiemman osaamisen hyödyntäminen sekä rahapeliongelman tunnistaminen. Olen ottanut sitaatteja haastatteluista, koska niiden avulla voin elävöittää opinnäytetyötä ja perustella tulkintojani.

7.1 Rahapeliongelmainen diakoniavastaanotolla

Rahapeliongelmaiset hakeutuvat diakoniatyöntekijöiden vastaanotolle ensisijaisesti taloudellisten asioiden takia. Asiakkaan elämäntilanne on usein kriisiytynyt jo niin pahaksi, ettei rahaa ole edes välttämättömään ruokaan ja asumiseen. Diakoniavastaanotto voi olla se viimeinen paikka, josta apua haetaan.

Meille aika usein tullaan tällaisella sanalla, taloudellisella kärjellä, että siitä elämän tilanteesta näyttäytyy se talous ja rahan puute. Ja voi olla, että vuokria on jäänyt rästiin ja on voinut tulla jo tällainen kirje, että asia lähtee oikeuteen ja häätötoimenpiteet aloitetaan, jos vuokratrahoja ei löydy. Tai sitten voi olla sitä, että rahaa ruokaan ei löydy...tai joitakin tärkeitä laskuja on maksamatta.

Diakonian asiakaskunnasta talousvaikeuksista kärsivien määrä on lisääntynyt. Tilastollisesti yleisin syy, miksi diakoniatyöntekijän luokse tullaan, ovat talousvaikeudet (27,1 %). Muita syitä ovat yleensä terveys ja sairaus (18,4 %) sekä ihmissuhteet ja hengelliset asiat (11,4 %). (Kiiski 2013, 27–28.)

Vaikka rahapeliongelmainen ilmaisee ongelmakseen talousvaikeudet, hänen saattaa olla vaikea kertoa todellista syytä talousvaikeuksiinsa eli liiallista pelaamista.

No, kukaan ei ole kyllä mulle sanonu heti ensimmäisenä, et mulla on muuten peliongelma. Ihmiset (asiakkaat) voi sanoa monesti, jos elää

tuilla, et näähän on niin matalat, et eihän nää riitä mihinkään, jotkut käy työssä ja saa palkan, voi sanoa, et on velkoja niin paljon, siinä-kään ei tuu vielä sitä (rahapeliongelma) esiin...mut sitten kun tehdään talousselvitystä ja katotaan tulot ja menot, niin sieltä se sitten nousee.

Jos mä muistelen näitä (rahapeliongemaisia), jotka on tullu ja on selvinnyt, että on rahapeliongelma, niin osa on käyny vastaanotolla pitkään kertomatta sitä, että heillä on rahapeliongelma. Sitten oon vaan ihmetelly, että ollaan tehty suunnitelmaa ja talous on aina vaan kaatumispisteessä.

Luulen, että se häpeä on sen verran suuri, että varsinkin kun ajatellaan, et kun seurakunnan työntekijän puheille tullaan ja on taloudellisia ongelmia, ja syy on pelaaminen, niin se ei välttämättä oo mitenkään helppo asia, elämäntilanne on aika solmussa.

Rahapelaaminen voi olla pelaajan oma salaisuus, josta hän ei pysty puhumaan, koska se koskettaa liian intiimejä ja herkkiä asioita. Peliongelmaasta vaikeneminen johtuu usein siitä, että se liittyy omaan kyvyttömyyteen hallita itseä, omia tekemisiä ja raha-asioita. Häpeän ja syyllisyyden takia pelaaja ei pysty puhumaan asiasta suoraan, vaan hän selittelee, piilottelee ja pakenee ongelmia. (Lund 2010, 135.)

Joskus asiakkaan rahapeliongelma selviää diakoniatyöntekijälle vahingossa tai sattumalta.

Muistan yhden kerran miten se rahapeliongelma selvis, se oli sillä tavalla, että mulle tuli pariskunta vastaanotolle ja he alko riitelemään keskenään tässä ja toinen kosti tavallaan toiselle paljastamalla toisen peliongelman siinä riidan keskellä. Mut mä olin itse sen jo sillä tavalla havainnu, en ollu ottanu asiaa vielä puheeksi, mutta olin huomannut, että oli käyty kasinolla kahvilla ja hoksottimset toimi sillä tavalla, että ajattelin, ettei kukaan mene kasinolle kahville, jos ei ole kasinolle muuta asiaa.

Tapa, jolla diakoniatyöntekijä ottaa rahapeliongelman esille, erosi haastateltavien välillä. Osa diakoniatyöntekijöistä käytti suoraa tapaa ottaa asia puheeksi, toiset haastateltavista painottivat neutraalia linjaa, jolloin ongelmapelaaminen tuotiin esiin muun muassa talousselvityksen kautta

7.2 Diakoniatyöntekijän auttamismenetelmien käyttäminen

Tässä tutkimuksessa haastateltavat diakoniatyöntekijät olivat käyttäneet rahapeliongelmaisten auttamisessa kaikkia tyypillisimpiä asiakastyön menetelmiä, kuten keskustelua ja sielunhoitoa, taloudellista avustamista, elintarvikeapua ja palveluohjausta. Jotkut diakoniatyöntekijät mainitsivat käyttäneensä myös hengellisyttä auttamistyön menetelmänä. Hengellisyys luokitellaan tässä tutkimuksessa yhdeksi osaksi sielunhoitoa. Monet asiakastyön menetelmät ovat usein käytössä samanaikaisesti.

No hirveen monenlaisia menetelmiä oon käyttäny, että siis esimerkiksi, mä oon niinku soitellu perään ja kyselly et ootko käyny siellä Tiltissä, et jotenkin vähän potkin siihen vertaistukiryhmään ja sitten oon kutsunu seurakuntaan esimerkiksi semmosiin tilanteisiin, missä ois perheen lapsille ruokaa tarjolla. Ja sitten siis esimerkiksi, olen kriisirahastosta hakenut apua ja ohjannu eteenpäin, kyselly et tiedätkö näistä paikoista ja monesti kyllä netistä saa niin paljon tietoo, et ihmiset kyllä tietää niitä auttamistahoja, mutta ne ei välttämättä sovi näille ihmisille ja tota jotkut on tietysti saannuki apua sieltä.....Sit tietysti mitä näitä koulutusta saannu, et mulla on esimerkiksi pitkä sielunhoitokoulutus, diakonian erityiskoulutus, niin sieltä tulee varmaan semmosia, mitä mä en edes huomaa käyttäväni.

Diakoniatyössä ongelmien ratkaisemisessa käytetään eri menetelmiä. Kaikki menetelmät eivät sovi kaikille, ja sopivan löytäminen vie oman aikansa. Osa asiakkaista hyötyy enemmän yksilökohtaisesta työstä ja toiset taas puolestaan ryhmistä. (Helin ym. 2010, 67.)

Joissakin haastatteluissa nousi diakoniatyöntekijän huoli siitä, että mahdollistaako hän auttamisellaan asiakaan rahapelaamisen jatkumisen.

Siinä taloudellisen auttamisen näkökulmassa, sehän on aika kinkkinen siinä mielessä, se tilanne, että jos ihminen kertoo että ei ole rahaa esimerkiksi hankkia ruokaa, mikä on aika monesti se syy, minkä takia tällaisessa perusvastaanottotilanteessa ihmistä tapaa, niin minusta siinä on aina semmoinen ristiriita, että jos mä esimerkiksi myöntäisin sen osto-osoituksen, niin sittenhän mä mahdollistaisin sen pelaamisen jatkossakin, että hän voi jatkossakin sen olemassa olevan rahan siihen pelaamiseen laittaa, eikä esimerkiksi siihen ruuan hankkimiseen. Isommissa rahastoavustuksissa on jo mahdol-

lisuus asettaa esimerkiksi tietynlaisia ehtoja, vaikka pelitilien lakkauttaminen, että se täytyy selkeästi pystyä tekemään, ettei esimerkiksi synny vaikkapa tällaisia isompia velkoja, että ei esimerkiksi sähkölasku eräänny tai vuokra jää maksamatta.

Kaikki haastatellut diakoniatyöntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että tärkein rahapeliongelmaisen auttamisen muoto ja menetelmä on tukeminen. Tukemisella tarkoitettiin sekä henkistä tukemista, kuin myös motivointia lisäävun hakemiseen. Haastattelussa korostui myös toivon tuominen asiakkaan elämäntilanteeseen.

Semmonen on tärkeätä, että ihminen otetaan kokonaisuutena huomioon, et se ei ole pelkkä riippuvuus, joka leimaa sua ihmisenä, vaan että sulla on koko elämä ja mahdollisesti perhe ja ketä sä autat ja läheiset. Niin yritän ottaa ne kaikki huomioon, mikä tässä tilanteessa tois toivoo.

Ehkä se kuitenkin on tärkeintä se henkinen tukeminen ja semmonen neuvonta ja ohjaus niin kuin avun piiriin, että tuo esille sitä, mistä voi hakea apua. Ja toisaalta kulkea rinnalla niin kauan kuin se ihminen haluaa, että hänen rinnallaan kuljetaan.

Tärkein auttamismuoto on mun mielestäni oikeasti tukeminen siihen, että ihminen ymmärtää vastuunsa tilanteesta. Ja se on oikeastaan sitä keskustelutukea ja sen tilanteen semmonen realisoiminen todeksi sanoittamalla.

Kumppanuussuhde diakoniassa rakentuu asiakkaiden tilanteiden laaja-alaisesta kuuntelemisesta ja arvioinnista. Ihminen kohdataan kokonaisvaltaisesti ja häntä arvostetaan ainutkertaisena ihmisenä. Diakoniatyöntekijän kumppanuussuhdeosaaminen ilmenee rinnalla kulkemisena. (Gothöni & Jantunen 2010, 82.)

Haastatteluissa tuli esiin se, että yleensä diakoniatyöntekijät eivät vastaanottotilanteissa tuo hengellisyyttä suoraan esille, vaan toiveet ja tarpeet tulevat asiakailta ja riippuu kustakin tilanteesta, miten hengellisyys kohtaamisessa ilmenee. Kaksi haastateltavista nosti esiin hengellisyyden rahapeliongelmaisen auttamismenetelmänä. He mainitsivat, että ovat rukoilleet rahapeliongelmaisten asiakkaiden ja asioiden puolesta hiljaisesti mielessään ilman, että asiakas on siitä ollut edes tietoinen.

Asiakkaat kohtaavat diakoniatyön hengellisyyden diakoniatyöntekijän välityksellä. Hengellisyys voi tulla näkyväksi kolmella tasolla. Ensinnäkin asiakas kohtaa hengellisyyden työntekijän asenteena, joka ei välttämättä tule esiin sanoissa, vaan suhtautumisessa häneen ja hänen asioihinsa. Lisäksi asiakas voi kohdata hengellisyyden työntekijän käytössä olevien työvälineiden kautta, jolloin asiakkaan puolesta muun muassa rukoillaan ja hänet siunataan. Kolmanneksi asiakas kohtaa diakoniatyöntekijän, joka saa voimansa Jumalalta. Diakoniatyöntekijä ei ole asiakkaan kanssa vain kahden, vaan kohtaamisessa on läsnä Jumala, jonka suojaan asiakas voi jäädä kohtaamisen päätyttyä. (Jokela 2011, 135.)

7.3 Tiedon kerääminen ja aiemman osaamisen hyödyntäminen

Haastatellut diakoniatyöntekijät olivat keränneet tietoa rahapeliongelmasta koulutuksista (yleensä seurakuntayhtymän järjestämistä), netistä, hoitopaikkojen esitteistä, työkollegoilta ja kokemustiedon kautta asiakkailta.

Jatkuva itsensä kehittäminen, koulutus ja tiedon etsintä ovat tärkeä ja kiinteä osa diakoniatyöntekijän asiantuntijuutta. Keskeinen työväline on myös oma persoona. Refleктоiva työote ja työssäoppiminen vahvistavat asiantuntijana kehittymistä. (Gothöni & Jantunen 2010, 85–86.)

Kun haastateltavilta kysyttiin mitä lisätietoa tai -osaamista diakoniatyöntekijät toivoisivat saavansa rahapeliongelmasta, vastauksissa oli hajontaa. Vastauksissa tuli kuitenkin esiin toive rahapeliongelmasta kertoviin lyhyisiin yleisluentoihin ja päivityksiin siitä, mitä ja millaisia auttajatahoja on tällä hetkellä olemassa. Haastatellut korostivat, että lisätiedon saamiseen ei saisi mennä liikaa aikaa. Tiedon tulisi mielellään olla koottua, jonka avulla diakoniatyöntekijä voisi ohjata rahapeliongelmaista oikeaan palveluun tai paikkaan avun saamiseksi.

Haastateltujen diakoniatyöntekijöiden mielestä verkostoitumiseen ja tiiviimpään yhteistyöhön muiden rahapeliongelmaisten auttamistahoihin ei ole aikaa, vaikka siitä voisikin olla hyötyä. Lisäksi rahapeliongelmaiset koetaan marginaalisena ongelmana, jolloin käytettävissä olevat niukat resurssit jaetaan sen mukaisesti.

Tää kuulostaa vähän tyllyltä, mutta tota se, että meidän aika ei vaan riitä, mut se et esimerkiksi sossun kanssa me tehdään tosi tiivistä yhteistyötä ja Kelan kanssa, mut ku se liittyy niin joka päiväiseen työhön. Peliriippuvuus on vain semmonen pieni osa-alue meidän työssä, niin ei vaan paukut riitä. Et diakoniatyössä pitäis niin monesta asiasta tietää niin paljon, niin tulee vähän semmonen, et ku asiakkaita tulee monesti ovista ja ikkunoista, niin aika vaan ei riitä.

Kaikille haastatelluille diakoniatyöntekijöille oli kertynyt työssään auttamiskokemuksista myös muista riippuvuuksista. Tästä tullutta ammatillista osaamista, mitä he voivat hyödyntää rahapeliongelmaisen auttamiseen, mainittiin puheeksiottaminen ja ymmärrys siitä, että ongelmapelaajan tulee itsensä haluta apua ongelmaansa.

Puheeksiottaminen on jo yksi semmoinen se, mitä mä ajattelen, että se on hirveä häpeä, että pelaa rahansa ja sitten kun se nostetaan pöydälle, ruetaan puhumaan siitä, niin sehän monesti vapauttaa niitä ihmisiä.

Mä näkisin tän asian sillä tavalla, että rahapeliongelma on riippuvuus, kuin mikä tahansa muukin riippuvuus esimerkiksi alkoholi tai lääkkeet tai huumeet, tai tota niin ku joku muu, nykyisin voi olla internetkin riippuvuus. Niin mä ajattelisin, että siihen kuin aika pitkälle samantapaiset menetelmät auttaa, kuin minkä muun tahansa riippuvuuden hoidossa. Ja ehkä se semmonen kuningasajatus siinä on, että ihmisen pitää itse ymmärtää, että tarvitsee apua ja tukea.

Joskus on ollu semmosia tilanteita, että kun se tilanne on ollu niin paha ja ihminen ei suostu ottaa apua vastaan, niin silloin on jotenkin kädet sidotut, et jos ihminen ei ite tee mitään ja toivoo vaan, että kaikki tulee täältä.

Muita kokemuksen tuomaa osaamista, joita diakoniatyöntekijät käyttävät rahapeliongelmaisten kanssa, olivat ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen, asioiden yhdessä tekeminen, palveluihin ohjaaminen ja keskustelu.

7.4 Rahapeliongelman tunnistaminen

Haastateltujen näkemykset siitä, kuinka hyvin diakoniatyöntekijät yleensä tunnistavat rahapeliongelman, jakaantuivat kahtia. Toisten mielestä peliongelma tulee väistämättä esiin, jos asiakas käy diakoniatyöntekijän luona tarpeeksi kauan ja hänen talouttaan aletaan selvittämään tarkemmin. Toiset haastateltavista arvioivat, että tunnistettavuus voi vaihdella, koska asiakkaat vaikenevat tai kieltävät rahapeliongelmansa.

Vastaus on, että vaihtelevasti tunnistetaan. Kyllä siitä aika paljon puhutaan ja kyllä se aina jotenkin naputtaa tuolla takaraivossa, et onkohan tässä, voisiko olla kysymys, niin ku yleensäkin mieltii, että mitä tässä on taustalla, että sitä käy automaattisesti asioita läpi, onko ilmennyt jotakin, mistä vois päätellä, että olisiko mistä kysymys, onko päihdeongelma vai onko peliongelma. Ett kyllä se on tietoisuuteen noussu, mutta kyl mä vieläkin väittäisin, että se on vaikea tunnistettava juuri sen takia, että ihmiset vaikenee siitä.

Verrattuna päihdeongelmaan rahapeliongelman tunnistamista on yleisesti pidetty vaikeampana. Rahapeliongelma ei ”haise”, eikä välttämättä muuta ulkomuotoa ja ihminen saattaa säilyttää ulkoiset kulussit kunnossa vuosien ongelmallisen pelaamisen ajan. Peliongelma saattaa pysyä täysin piilossa sulkulaisilta, kavereilta, työtovereilta, naapureilta jopa puolisolta. Yksin elävän tilanne voi olla vielä vaikeampi, kun lähellä ei ole ketään, joka huomaisi tilanteen ja puuttuisi siihen. (Lund 2010, 34.)

Rahapeliongelman esiintymisestä ja yleisyydestä ei tiedetä tarpeeksi. Siksi sitä ei osata epäillä, koska se ei ole esillä eikä siitä ole tapana puhua. Rahapeliongelmaa pidetään hyvin marginaalisena, eikä sitä välttämättä oteta tarpeeksi vakavasti. Rahapeliongelma saattaa pysyä piilossa, koska sitä ei osata etsiä. (Lund 2010, 35.)

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että tietoa diakoniatyöntekijöillä rahapeliongelmaisen auttamiseen voisi olla enemmän. Vastauksissa tuli kuitenkin esiin se että, vaikka diakoniatyöntekijät kaipaisivat lisätietoa muun muassa raha-

peliongelmaisten auttamispaikoista, prosessin etenemisestä ja palveluihin ohjaisesta, heillä on melko selkeä käsitys siitä mikä heidän roolinsa on rahapeliongelmaisten auttamisessa. Ymmärrys omasta roolista ja työnkuvasta rahapeliongelmaisen auttamisessa, ohjaa myös sitä, millaista tietoa diakoniatyöntekijät kaipaavat. Yksi haastateltavista kiteytti asian näin:

Mä palaisin siihen, mikä meidän tehtävä on. Meillä kun ei ole se hoidollinen puoli, niin kyllä mä sillä tavalla ajattelen, että varmaan semmonen niin ku ylläpitotieto ja ajan tasalla pitämistieto olisi varmaan hyvä, että sitä pitäis aina terävöittää säännöllisin väliajoin, koska niin paljon pelataan ja telkkarista tulee sitä ja melkein kaikissa noissa ostoskeskuksissa on jo Veikkauksen paikkoja.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Suomessa on hyvin rahapelimyönteinen kulttuuri, jossa pelit liitetään iloon, jännitykseen, voitettuun rahaan ja hyväntekeväisyyteen (Lund 2010, 138). Diakoniatyöntekijät kohtaavat kuitenkin työssään toisen rahapelitodellisuuden, johon kuuluvat ongelmapelaaminen, talousvaikeudet, ihmissuhteiden menetykset sekä syyllisyys ja häpeä. ”Hyvän tahdon peleistä” on joidenkin kohdalla tullut ”pahoinvoinnin pelejä”, joiden haitoista kärsii noin 700 000 suomalaista. Perehtyminen asiaan, niin teorian kuin käytännön tasolla, antoi minulle ammatillisia valmiuksia työskennellä tulevaisuudessa rahapeliongelmaisten kanssa ja laajensi ymmärrystäni kaikenlaisista riippuvuuksista.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia neljän helsinkiläisen seurakunnan diakoniatyöntekijän kokemuksia rahapeliongelmaisten auttamisesta. Tutkimuskysymysten avulla selvitin millaisia auttamismenetelmiä diakoniatyöntekijät ovat käyttäneet rahapeliongelmaisten kanssa ja millaista osaamista heille on kertynyt muiden riippuvuuksista kärsineiden auttamisesta, mitä he voivat hyödyntää myös peliongelmaisten kanssa. Lisäksi kysyin diakoniatyöntekijöiden omia toiveita siitä, millaista lisätietoa ja -osaamista, he kaipaisivat työnsä tueksi rahapeliongelmaisten kanssa ja miten hyvin he arvioivat diakoniatyöntekijöiden yleensä pystyvän tunnistamaan rahapeliongelman.

Tutkimuksessani tuli esille että, rahapeliongelmaiset hakeutuvat diakonian vastaanotolle ensisijaisesti talousvaikeuksien vuoksi ja saattaa mennä pitkäkin aika, ennen kuin varsinainen rahapeliongelma tulee diakoniatyöntekijän tietoisuuteen. Haastateltavillani diakoniatyöntekijöillä on pitkän linjan kokemus diakoniatyöstä, joten heille oli kertynyt osaamista etenkin keskustelutaidoista ja vaikeiden asioiden puheeksi ottamisesta. Näiden tekijöiden voisi ajatella edistävän myös rahapeliongelman tunnistamista. Kirjallisen talousselvityksen tekeminen asiakkaan kanssa yhdessä koettiin asiaksi, jonka kautta rahapeliongelma oli helpompi tuoda esiin ilman syyttelyä ja syyllistämistä, samalla se selkeytti ongelman laajuutta myös asiakkaalle.

Haastateltavien mielestä, heidän tärkein auttamismenetelmä rahapeliongelmaisen kanssa on tämän tukeminen. Tukeminen tapahtuu usein rinnalla kulkemisena, jolloin diakoniatyöntekijä on asiakkaan mukana koko vaikean ajan. Toisena tukemisen muotona haastateltavat mainitsivat motivoivan keskustelun ja rohkaisemisen avun hakemiseen. Myös toivon luominen rahapeliongelmaiselle oli kaikkien haastateltavien mielestä oleellinen auttamisen muoto. Tässä korostuu mielestäni diakoniatyön yksi ydintehtävistä, joka toteutuu antamalla asiakkaalle toivoa siihen, että oli tilanne miten vaikea tahansa, asioille voidaan aina tehdä jotain ja kaikilla on lupa uskoa parempaan tulevaisuuteen.

Rahapeliongelmaisten auttamisessa haastateltavat olivat käyttäneet kaikkia tyyppisimpiä diakoniatyön auttamismenetelmiä kuten keskustelua, sielunhoitoa, taloudellista avustamista, elintarvikeapua ja palveluohjausta. Kaksi diakoniatyöntekijää toi vastauksissaan esiin hengellisyyden auttamismenetelmänä, joka toteutui rukoilemisena rahapeliongelmaisen puolesta. Hengellisyys sinänsä ei korostunut diakoniatyöntekijöiden rahapeliongelmaisten auttamisessa, mutta sen voidaan ajatella toteutuvan asiakasta kunnioittavana asenteena ja hienovaraisena suhtautumisena asiakkaan rahapeliongelmaan. Hengellisyyden aspekti on yleensä se tekijä, mikä erottaa kirkon auttamisen tavallisesta sosiaalityön auttamisesta rahapeliongelmaisten kanssa.

Myös rahapeliongelmaisen eteenpäin ohjaaminen muun muassa vertaisryhmiin ja muihin palveluihin koettiin tärkeäksi. Haastatellut asemoivat oman auttajan roolinsa nimenomaan ongelman tunnistajana ja keskusteluapuna, jossa oli nähtävissä asiakasta voimavaraistava työote. Diakoniatyöntekijät painottivat sitä, että rahapeliongelmaiset tarvitsevat usein ammatillista ja hoidollista apua, johon diakoniatyöntekijöiden osaaminen ja resurssit eivät riitä. Tästä syystä palveluohjaus eli asiakkaan ohjaaminen hänelle sopivien palveluiden käyttäjäksi korostuu diakoniatyöntekijöiden työssä entisestään. Palveluohjauksen avulla rahapeliongelmainen saa tietoa niistä paikoista ja auttamistahoista, joihin hän voi hakeutua lisäavun saamiseksi. Rahapeliongelmaista tuetaan avun hakemissa niin henkisesti kuin käytännössä muun muassa niin, että diakoniatyöntekijä on mukana, kun rahapeliongelmainen ottaa yhteyttä tai tutustuu muihin auttamispaikkoihin.

Joskus diakoniatyöntekijä voi ohjata nettisivustoille, joista rahapeliongelmainen voi hyötyä.

Lisätiedon ja -osaamisen saamista pidettiin hyvänä ajatuksena, mutta haastateltavien mielestä heillä ei ole tarpeeksi aikaa tiiviimpään yhteistyöhön muiden rahapeliongelmaisten auttamistahojen kanssa. Diakoniatyöntekijät kuitenkin toivoivat lyhyitä koulutuksia tai yleisluentoja rahapeliongelmaista sekä nettisivustoja, joille olisi koottu yhteen auttamistahojen yhteystietoja sekä tietoa millaista apua mistäkin paikasta voi saada. Sosiaalialle on tyypillistä, että vaikka auttamispaikkoja löytyy, tieto niiden olemassaolosta saattaa olla hyvin hajallaan. Diakoniatyöntekijät voisivat mielestäni hyötyä tutkitusta tiedosta, miten rahapeliongelma syntyy ja etenee sekä käytännön tiedosta, millaisia palveluja ongelmapelaajille on saatavissa niin netissä kuin myös muissa auttamispaikoissa. Tässä tutkimuksessa ei tullut selville, olivatko haastattelemani diakoniatyöntekijät ohjanneet rahapeliongelmaisia erilaisiin itsearviointitesteihin, joita löytyy muun muassa päihdeklinikan sivustoilta. Näkisin ohjaamisen itsearviointitestiin tekemiseen kuitenkin hyväksi ja helpoksi tavaksi selkeyttää rahapeliongelmaa asiakkaalle itselleen.

Kaikkien diakoniatyöntekijöiden vastauksissa tuli esiin, että he ymmärsivät rahapeliongelman aiheuttaman häpeän ja syyllisyyden, joka vaikeuttaa ongelman myöntämisen. Vaikka osa haastateltavista arvioi diakoniatyöntekijöiden pystyvän tunnistamaan rahapeliongelmaisen, toiset epäilivät, että rahapeliongelma saattaa jäädä huomaamatta, jos asiakas itse sen kieltää tai ei ole sitä valmis myöntämään. Tämä lienee hyvä huomio, sillä rahapeliongelmaan liittyy se, että vaikka runsas pelaaminen on voinut jatkua pitkään ja pelaamisesta on koitunut jo erilaisia haittoja, pelaaja ei kuitenkaan ole kokenut pelaamista ongelmaksi. Yksi haastateltavista nosti esille myös ristiriidan peliongelmaisen auttamisessa, sillä antamalla esimerkiksi elintarvikeapua, diakoniatyöntekijä voi tahtomattaan mahdollistaa pelaamisen jatkumisen. Asian tiedostaminen voi auttaa diakoniatyöntekijää hahmottamaan peliongelmaisen tilanteen ja ohjaamaan asiakasta eteenpäin, hänelle sopivien palveluiden ja hoidon piiriin.

Tähän tutkimukseen haastateltavat oli valikoitu sillä perusteella, että heillä oli kokemusta myös rahapeliongelmaisen taloudellisesta auttamisesta. Samalla ilmeni, että haasteltavilla oli takanaan pitkät työurat diakoniatyöntekijöinä. Tämä voi vaikuttaa saamiini tutkimustuloksiin. Esimerkiksi toivomus tiiviimpään yhteistyöhön muiden rahapeliongelmaisen auttamistahojen kanssa, olisi voinut tuottaa erilaisen tutkimustuloksen kuin nyt, jos haastateltavina olisi ollut mukana vain vähän aikaa alalla olleita tai nuoria diakoniatyöntekijöitä.

Tulosten analysointi sujui odotettua helpommin ja sen pohjalta oli melko luontevaa tehdä johtopäätöksiä. Mietin kuitenkin, että jos haastateltavia diakoniatyöntekijöitä olisi ollut enemmän ja tutkimuksessa mukana olisi ollut myös vähemmän aikaa diakoniatyössä olleita, se olisi voinut vaikuttaa tutkimustuloksiin. Toisaalta hain tutkimukseen nimenomaan kokemuksia, joita yleensä saadaan ajan myötä ja työvuosien lisääntyessä. Tätä vasten arvioiden, haastateltavat henkilöt edustivat hyvin kokemusta tutkittavasta asiasta. Kaiken kaikkiaan tutkijana minulla on luottamus siihen, että isoja väärinymmärryksiä ei ole tapahtunut. Myös käsiteltävät käsitteet ja teemat ovat diakoniatyöntekijöille tuttuja ja yleisiä, jotka osaltaan lisäävät tutkimuksen luotettavuutta.

Vaikka opinnäytetyöni tutkimuksen mukaan haastatellut diakoniatyöntekijät pitivät rahapeliongelmaa melko marginaalisena ongelmana heidän työssään, voi tilanne olla tulevaisuudessa toinen. Kun asiasta puhutaan ja tietoa tulee lisää, rahapeliongelman tunnistaminen helpottuu ja kynnyks rahapeliongelmaiseksi tunnustautumiseen madaltuu. Mitä varhaisemmassa vaiheessa rahapeliongelmaan puututaan, sitä paremmat mahdollisuudet siitä on selvittää.

Tehdessäni tätä opinnäytetyötä huomasin, että tutkimustietoa rahapeliongelmaisten häpeästä ja syyllisyydestä on verrattain vähän. Se onkin ehdotukseni jatkotutkimusaiheeksi. Olisi kiinnostavaa tietää, miksi ja millaisista asioista rahapeliongelmainen tuntee syyllisyyttä ja häpeää. Lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia, mikä rahapeliongelmaisen omasta mielestä auttaisi häntä pääsemään irti rahapelaamisen aiheuttamasta syyllisyyden ja häpeän tunteesta.

Haastatteluissa tuli esiin myös diakoniatyöntekijän kehitysehdotus jalkautuvasta palvelusta rahapeliongelmaisille. Kaikki rahapeliongelmaiset eivät pysty hakeutumaan auttamispaikkoihin kuten diakoniavastaanotolle, koska heillä saattaa olla paniikkihäiriö, fyysisiä esteitä tai niin suuri häpeä, etteivät voi poistua kotoaan. Tällaisille ihmisille voisi kehittää matalan kynnyksen, kotiin vietävän palvelun, jossa diakoniatyöntekijä yhdessä jonkun muun rahapeliongelmaisten auttajajaton kanssa selvittäisi peliongelmaisen tilannetta ja palveluiden tarvetta hänen kotonaan. Mallia toteutukseen voisi ottaa Espoon järjestöjen yhteisön hankkeesta (EJY) Jalkautuva talousohjaus, joka toteutettiin onnistuneesti Espoossa 2014–2016.

LÄHTEET

- Ahonen, J. & Halinen, I. (2008). Yhteisöllinen avohoito rahapeliongelmaisten tukena. Mallin kehittäminen ja yhteisöhoidon vaikutukset. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Raportteja 12/2008). Helsinki: Stakes.
- Ahonen, J., (2010). Ongelmapelaajien haastattelututkimus. (A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 59). Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Alho, H. & Lahti, T. (2015). Rahapelaamisen monet ulottuvuudet. Teoksessa A. Alho, P. Heinälä, K. Kiianmaa, T. Lahti & A. Murto (toim.), Rahapeliriippuvuus (s. 9–14). Helsinki: Duodecim.
- Alho, H., Heinälä, P., Kiianmaa, K., Lahti, T. & Murto, A. (toim.) (2015). Rahapeliriippuvuus. Helsinki: Duodecim.
- Blaszczynski, A. & Nower L. (2002). A pathways model of problem and pathological gambling. *Addiction* (97), 487–499. Saatavilla <https://www.uv.es/choliz/ModeloJuego.pdf>
- Castrèn, S., & Lahti, T. (2015). Rahapelaamiseen liittyvät virheelliset havainnot, tulkinnat ja uskomukset. Teoksessa A. Alho, P. Heinälä, K. Kiianmaa, T. Lahti & A. Murto (toim.), Rahapeliriippuvuus (s. 74–77). Helsinki: Duodecim.
- Gothöni, R. & Jantunen, E. (2010). Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakonisesta työstä. (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 25). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Gothöni, R., Helosvuori, R., Kuusimäki, K. & Puuska, K. (2012). Kantakaa tois-
tenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja.
- Hakala, P. (2002). Ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen. Teoksessa R. Helosvuori, E. Koskenvesa, P. Niemelä & J. Veikkola (toim.), Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Heiskanen, M. (2017). Problem gamblers and money: Unbalanced budgets and financial recovery. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3284-0>

- Helin, I., Hiilamo, H. & Jokela, U. (2010). Diakoniatyö. Asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013). Tutki ja kirjoita (15.–17. uud.p.). Helsinki: Tammi.
- Huttunen, M. (14.10.2009). Pelihimo. Saatavilla 25.5.2018 http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00406
- Hänninen, K. (2007). Palveluohjaus. Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. (Sosiaali- ja terveystieteen tutkimus- ja kehittämiskeskus Raportteja 20/2007). Helsinki: Stakes
- Itäpuisto, M. & Pajula, M. (2015). Avun hakeminen rahapeliongelmaan. Teoksessa A. Alho, P. Heinälä, K. Kiiänmaa, T. Lahti & A. Murto (toim.), Rahapeli-riippuvuus (s. 81–91). Helsinki: Duodecim.
- Jaakkola, T. (2008). Pelihimo – miten tunnistaa salattu himo? Duodecim, 124 (5), 504–510. Saatavilla <http://www.duodecimlehti.fi/lehti/2008/5/duo97090>
- Jaakkola, T. (2010). Miksi joillekin kehittyy rahapeliongelma? Teoksessa P. Lund Rahapeliongelma Yksilölle jätetty taakka. (s. 47–67). Juva: PS-Kustannus.
- Jokela, U. (2011). Diakoniatyön paikka ihmisen arjessa. (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 34). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. (Väitöskirja. Helsingin yliopisto). Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/27857/diakonia.pdf>
- Juntunen, E., Grönlund, H. & Hiilamo, H. (2007). Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. (Suomen ev.lut. kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7). Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kananen, J. (2014). Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. (Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176). Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kiiänmaa, K. (2015). Rahapeliongelman moninaiset piirteet. Teoksessa A. Alho, P. Heinälä, K. Kiiänmaa, T. Lahti & A. Murto (toim.), Rahapeli-riippuvuus (s. 51–66). Helsinki: Duodecim.

- Kiiski, J. (2013). Diakoniatyöntekijä – rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakoniabarometri 2013. (Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisu 33). Saatavilla 31.7.2018 [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C308650AA4CE7A76C2257E2E0012D539/\\$FILE/verkkojulkaisu33.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C308650AA4CE7A76C2257E2E0012D539/$FILE/verkkojulkaisu33.pdf)
- Kinnunen, J. & Jaakkola, T. (2015). Rahapelien määritelmiä. Teoksessa A. Alho, P. Heinälä, K. Kiiänmaa, T. Lahti & A. Murto (toim.), Rahapeli-riippuvuus (s. 35–37). Helsinki: Duodecim.
- Kinnunen, J. & Mäyrä, F. (2012). Verkkopelaaminen ja online-aineistot. Teoksessa P. Raento (toim.) Rahapelaaminen Suomessa (s. 180–195). Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Koski-Jännes, A. (20.12.2005). Aine- ja toiminnalliset riippuvuudet. Saatavilla 17.6.2018 <https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/toiminnalliset-riippuvuudet/aine-ja-toiminnalliset-riippuvuudet>
- Kuronen, E., & Koskimaa, S. (2011). Pelaajabarometri 2010. Saatavilla 15.6.2018 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47368/978-951-39-4236-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lehtinen, T. (20.2.2018). Tutkijoiden arviot osuvat maaliin. Peliautomaatteja on eniten pääkaupunkiseudun köyhillä asuinalueilla. Helsingin Sanomat, s. 10.
- Lund, P. (2010). Rahapeliongelma. Yksilölle jätetty taakka. Juva: PS-Kustannus Oy.
- Luoto, H. (2014). Altruismi ja vastuullisuus suomalaisessa rahapelaamisessa. (Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta). Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014052025914>
- Lähteenmaa, J. (2015). Rahapeliongelmaan liittyvä velkaantumisen. Teoksessa A. Alho, P. Heinälä, K. Kiiänmaa, T. Lahti & A. Murto (toim.), Rahapeli-riippuvuus (s. 25–26). Helsinki: Duodecim.
- Matilainen, R. (2017) Production and consumption of recreational gambling in twentieth-century Finland. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto, politiikan ja talouden tutkimuksen laitos). Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3282-6>

- Murto, A. & Mustalampi, S. (2015). Rahapelaamisen yhteiskunnallinen merkitys. Teoksessa A. Alho, P. Heinälä, K. Kiianmaa, T. Lahti & A. Murto (toim.), Rahapeliriippuvuus (s. 17–32). Helsinki: Duodecim.
- Mustalampi, S., & Partanen, A., (2015). Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut rahapeliongelmassa. Teoksessa A. Alho, P. Heinälä, K. Kiianmaa, T. Lahti & A. Murto (toim.), Rahapeliriippuvuus (s. 131–133). Helsinki: Duodecim.
- Mäyrä, F., Karvinen, J. & Ermi, L. (2016). Pelaajabarometri 2015. Lajityyppien suosio. (Tampereen yliopisto, Trim tutkimusraportteja 21/2016). Saatavilla 15.6.2018 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0153-8>
- Pajula, M. & Sjöholm, M. (2015). Rahapeliongelmiin tuki- ja neuvontapalvelut. Teoksessa A. Alho, P. Heinälä, K. Kiianmaa, T. Lahti & A. Murto (toim.), Rahapeliriippuvuus (s. 133–136). Helsinki: Duodecim.
- Pajula, M. (2007). Ongelmapelaajan läheinen: sairastunut vai selviytyjä? Selvitys rahapeliongelman vaikutuksista läheisiin. (Stakesin työpapereita 26/2007). Saatavilla 12.6.2018 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75653/T26-2007-VERKKO.pdf?sequence=1>
- Peluuri Peliklinikka. Tietopankki. Rahapelaaminen Suomessa. Suomalainen rahapelijärjestelmä. Saatavilla 12.6.2018 <https://peluuri.fi/fi/tietopankki/yleista-tietoa-rahapelaamisesta-ja-peliongelmasta/rahapelaaminen-suomessa>
- Pitkänen, S. & Huotari, K. (2009). Pahimmasta on päästy. Arviointi Peli Poikki -ohjelmasta ongelmapelaajien tukena. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos raportti 20/2009). Saatavilla 15.6.2018 <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80127/aff7a2f5-695c-4cbb-a318-8c4838e709d1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Salonen, A. & Raisamo, S. (2015). Suomalaisien rahapelaaminen 2015. Rahapelaaminen, rahaongelmat ja rahapelaamiseen liittyvät asenteet ja mielipiteet 15–74-vuotiailla. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos raportti 16/2015). Saatavilla 9.7.2018 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-976-7>
- Salonen, A., Castrén, S., Latvala, T., Heiskanen, M. & Alho, H. (2017). Rahapelikysely 2016. Rahapelaaminen, rahapelihaitat ja rahapelien markki-

- nointiin liittyvät mielipiteet rahapeliongelmaan apua hakevien Peli-
klinikan asiakkaiden näkökulmasta. (Terveyden ja hyvinvoinninlai-
tos raportti 8/2017). Tampere: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos
- Salonen, A., Latvala, S., Castrèn, S., Selin, J. & Hellman, M. (2017). Rahapeli-
kysely 2016. Rahapelaaminen, rahapelihaitat ja rahapelien markki-
nointiin liittyvät mielipiteet Uudellamaalla, Pirkanmaalla ja Kymen-
laaksossa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos raportti 9/2017). Saa-
tavilla 9.7.2018 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-976-7>
- Selin, J., Raisamo, S., Heiskanen, M. & Toikka, A. (20.3.2018). Onko hajasijoi-
tettujen rahapeliautomaattien suhteellinen määrä suurempi sosio-
ekonomisesti haavoittuvilla asuinalueilla? Saatavilla
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201803206094>
- Silvennoinen, I., Sjöblom, M. & Vuorento, H. (2017). Peluuri vuosiraportti 2017.
Saatavilla 11.6.2018 [https://peluuri.fi/sites/default/files/peluuri_vuo-
siraportti_2017_lopullinen_24.4.2018.pdf](https://peluuri.fi/sites/default/files/peluuri_vuo-
siraportti_2017_lopullinen_24.4.2018.pdf)
- Sovatek-säätiö. Päihdepalvelut ja riippuvuus. Ongelmapelaajien palvelut. Saa-
tavilla 17.6.2018 <http://www.sovatek.fi/ongelmapelaajat.html>
- Strand, T. (2011). Talouden asiantuntijoiden näkemyksiä rahapelaamiseen liitty-
västä velkaantumisesta. Yhteiskuntapolitiikka, 76 (5) 511–522.
- Suomen ev.lut. kirkko (a). Diakoniarahasto 50-vuotta. Saatavilla 25.2.2018
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content38E256>
- Suomen ev.lut. kirkko (b) (30.3.2010). Kirkon hengellisen työn ammattien ydin-
osaaminen 2010. Saatavilla 17.6.2018 [http://kap-
peli.evl.fi/KKHAsha.nsf/7b71ae23c1dcb5bcc22572980062dd0b/aa3
26e1a80d0f210c22573b40037d2f6/%24FILE/Kirkon%20hengelli-
sen%20tyon%20ammattien%20ydinosaami-
nen%20300310%20%20lopullinen.pdf](http://kap-
peli.evl.fi/KKHAsha.nsf/7b71ae23c1dcb5bcc22572980062dd0b/aa3
26e1a80d0f210c22573b40037d2f6/%24FILE/Kirkon%20hengelli-
sen%20tyon%20ammattien%20ydinosaami-
nen%20300310%20%20lopullinen.pdf)
- Suomen palveluohjausyhdistys ry. (2018). Mitä palveluohjaus on? Saatavilla
5.6.2018 <https://www.palveluohjaus.fi/mita-palveluohjaus-on/>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.
Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. (2007). Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen.
Helsinki: Tammi.

Veikkaus Oy. (2018a) Yritystietoa. Mikä Veikkaus on. Saatavilla 5.6.2018

<https://www.veikkaus.fi/fi/yritys#!/yritystietoa/mika-veikkaus-on>

Veikkaus Oy. (2018b) Yritystietoa. Veikkaus numeroina. Veikkauksen avainlu-

vut 2017. Saatavilla 5.6.2018 <https://www.veikkaus.fi/fi/yritys#!/yritystietoa/veikkaus-numeroina>

LIITE 1: Haastattelukysymykset

- 1) Millaisessa elämäntilanteessa rahapeliongelmainen tulee sinun (diakoniatyöntekijän) luokse?
- 2) Miten asiakkaan rahapeliongelma tulee esiin esimerkiksi diakoniavastaanotolla?
- 3) Millaisia kysymyksiä esität rahapeliongelmaiselle?
- 4) Millaisia diakonian auttamismenetelmiä olet käyttänyt rahapeliongelmaisten kanssa?
- 5) Mitä asioita pidät rahapeliongelmaisen tärkeimpinä auttamisen muotoina diakoniatyöntekijänä?
- 6) Mistä itse olet kerännyt tietoa rahapeliongelmaista?
- 7) Onko sinulla auttamiskokemusta muista asiakkaiden riippuvuuksista (esim. alkoholi, huumeet, lääkkeet)?
Jos/kun vastasit kyllä, niin kerro millaista ammatillista osaamista sinulle on kertynyt, jota voit käyttää/hyödyntää rahapeliongelmaisen auttamiseen?
- 8) Millaista lisätietoa/osaamista toivoisit saavasi rahapeliongelmaista?
- 9) Onko olemassa joku työseurakuntasi ulkopuolinen rahapeliongelmaisten auttamistaho (järjestö, yhdistys, virallinen hoitopaikka), jonka kanssa haluaisit verkostoitua ja tehdä tiiviimpää yhteistyötä?
- 10) Jos vastasit kyllä, mainitse yksi tai useampi yhteistyökumppani nimeä?
- 11) Millaista yhteistyötä haluaisit tehdä valitsemasi osapuolten kanssa?
- 12) Miten hyvin arvelet diakoniatyöntekijöiden tunnistavan rahapeliongelmaa?
- 13) Onko diakoniatyöntekijöillä mielestäsi riittävästi tietoa rahapeliongelmaisen auttamiseen?